

آیا جزوه را از سایت ما دانلود کرده اید؟

کتابخانه الکترونیکی **PNUEB**

پیام نوری ها بشتابید

مزایای عضویت در کتابخانه **PNUEB**:

دانلود رایگان و نامحدود خلاصه درس و جزوه

دانلود رایگان و نامحدود حل المسائل و راهنما

دانلود کتابچه نمونه سوالات دروس مختلف پیام نور با جواب

WWW.PNUEB.COM

کتابچه نمونه سوالات چیست؟

سایت ما **افتخار** دارد برای اولین بار در ایران توانسته است کتابچه نمونه سوالات تمام دروس پیام نور که هر یک حاوی تمامی آزمون های برگزار شده پیام نور (تمامی نیمسالهای موجود **فتی الامکان** با **جواب**) را در یک فایل به نام کتابچه جمع آوری کند و هر ترم نیز آن را آپدیت نماید.

مراحل ساخت یک کتابچه نمونه سوال

(برای آشنایی با زحمت بسیار زیاد تولید آن در هر ترم):

دسته بندی فایلها - سرچ بر اساس کد درس - پسابندن سوال و جواب - پیدا کردن یک درس در نیمسالهای مختلف و پسابندن به کتابچه همان درس - پسابندن نیمسالهای مختلف یک درس به یکدیگر - وارد کردن اطلاعات تک تک نیمسالها در سایت - آپلود کتابچه و فیلدی موارد دیگر..

همچنین با توجه به تغییرات کدهای درسی دانشگاه استثنائات زیادی در ساخت کتابچه بوجود می آید که کار ساخت کتابچه را بسیار پیچیده می کند.

WWW.PNUEB.COM

کتابخانہ الکترونیکی **PNUEB**

WWW.PNUEB.COM

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Payam Noor University Ebook

PNUEB

....کتابخانہ الکترونیکی پیام نور....

درس : توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

تعداد واحد : ۳

منبع : توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

(رشته مدیریت و حسابداری)

مؤلف : یگانه موسوی جهرمی

تهیه کننده : کامبخش فرحمند حبیبی (هیئت علمی رشته اقتصاد)

Payam Noor University Ebook

PNUEB

فصل اول

رشد و توسعه اقتصادی

- ۱-۱ مقدمه
- ۲-۱ تعریف و مفهوم رشد و توسعه اقتصادی
- ۳-۱ معیارهای اندازه گیری توسعه
- ۴-۱ ویژگی های مهم توسعه اقتصادی
- ۵-۱ رشد مدرن اقتصادی کوزنتس

مقدمه

قبل از دهه ۱۹۴۰

پس از جنگ جهانی دوم

توسعه اقتصادی

Payam Noor University Ebook

PNUEB

پس از جنگ جهانی دوم ویرانیهای ناشی از جنگ
نابسامانی های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، پیدایش
نهضت های استقلال طلبانه سبب چاره اندیشی و ارائه
نظرات درخصوص علل عقب ماندگی و کاهش فاصله با
کشور های توسعه یافته گردید.

عدم تطابق شرایط کشورهای پیشرفته و صنعتی با شرایط
کشوری کشورهای عقب مانده ، تفاوت در شرایط
سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هر یک از کشور
های توسعه نیافته سبب عدم ارائه یک فرمول کلی برای
توسعه در آنها می گردد.

گونار میردال:

کشور های توسعه نیافته نباید تئوری های به ارث رسیده
از ما را به صورت پیش فرض قبول کنند بلکه آنها را
بایستی باز سازی کرده و با توجه به شرایط اجتماعی
و اقتصادی خود رادر راستای منافع و منطبق با
مشکلاتشان بکار گیرند.

تعریف و مفهوم رشد و توسعه

شباهت و تمایز این دو مفهوم

رشد Growth: تغییرات کمی در متغیر

رشد اقتصادی: افزایش تولید ناخالص ملی یک کشور در
یک دوره زمانی معین

Payam Noor University Ebook

PNUEB

توسعه Development: گسترش و بهبود

توسعه اقتصادی: افزایش مداوم و مستمر تولید ناخالص ملی
یک کشور

Payam Noor University Ebook

PNUEB

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

تعاريف ارائه شده از رشد و توسعه اقتصادى توسط صاحب نظران مختلف اقتصادى

Payam Noor University Ebook

PNUeb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

پرفسور جرالد می یر:

فرآیندی که به موجب آن درآمد واقعی سرانه در یک کشور در دورانی طویل المدت افزایش یابد.

Payam Noor University Ebook

PNUEb

تعریف **پروفسور بلاک** از توسعه اقتصادی :

دستیابی به تعدادی از هدفها، نمایان مطلوب و نو سازی از قبیل: افزایش بازدهی تولید ، ایجاد برابریهای اجتماعی و... دستیابی به یک سیستم موزون که بتواند شرایط نامطلوب یک نظام اجتماعی را برطرف سازد .

گونار میردال :

توسعه اقتصادی عبارتست از حرکت یک سیستم یک دست اجتماعی به سمت جلو و در این مسیر روش تولید و توزیع محصولات ، حجم تولید ، تغییرات در سطح زندگی ، نهادهای جامعه و سیاستها نیز مورد توجه می باشند .

Payam Noor University Ebook

PNUEB

کیندل برگر :

رشد اقتصادی فقط به معنای تولید محصول بیشتر است
ولی توسعه اقتصادی هم تولید بیشتر و هم پدید آمدن
تحول در چگونگی تولید را در بر می گیرد .

فریدمان:

رشد عبارتست از گسترش سیستم در جهات مختلف بدون تغییر در زیر بنای آن

و توسعه عبارتست از یک روند خلاق در جهت ایجاد تغییرات زیر بنایی در سیستم اجتماعی

Payam Noor University Ebook

PNUEb

تعریف کلی توسعه اقتصادی

توسعه اقتصادی عبارتست از افزایش مداوم ظرفیت تولید یک جامعه که بر اساس تکنولوژی درون زا و پیشرونده پی ریزی شده است .

Payam Noor University Ebook

PNUEB

معیارهای اندازه گیری توسعه

۱- تولید ناخالص ملی (GNP)

۲- درآمد واقعی سرانه (تولید واقعی سرانه)

Payam Noor University Ebook

PNUEB

معایب معیار GNP

اثر رشد جمعیت

اثر رشد قیمت‌ها

نحوه روش توزیع آمار

هزینه‌های جانبی

نادیده گرفتن

استفاده از این روش مستلزم وجود آمار و اطلاعات صحیح و به هنگام می باشد .

Payam Noor University Ebook

PNUEB

معایب درآمد واقعی سرانه

عدم توجه به نحوه و روش توزیع درآمد

عدم توجه به هزینه های جانبی توسعه اقتصادی

Payam Noor University Ebook

PNUeb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

معيار درآمد واقعی سرانه نسبت به معيار توليد ناخالص
ملی (GNP) معيار مناسب تری است زیرا که اثر رشد
جمعیت و اثر رشد قیمت ها در آن نادیده گرفته
نمی شود .

ویژگیهای مهم توسعه اقتصادی

تدریجی بودن

خودگردانی و استمرار **self – sustained**

خود اتکائی

خود کفائی

Payam Noor University Ebook

PNUEb

تدریجی بودن

بکارگیری ، جذب و اشاعه روشهای فنی جدید نیاز به برنامه ریزی و زمان نسبتاً طولانی دارد چرا که ابتدا باید زمینه مناسب فراهم گردد یعنی کنار گذاشتن روشهای سنتی و ابزارهای ابتدائی ، آموزش نیروی انسانی و...

خودگردانی و استمرار self – sustained

نظام اقتصادی و ساختارهای اجتماعی طوری سازماندهی شده باشند که تمامی نهادهای اقتصادی – اجتماعی آن شامل موسسات پولی واحدهای تولیدی و خدماتی، دستگاههای اداری و... در یک شبکه مرتبط و هماهنگ نیازهای یکدیگر را خود برآورده نمایند .

خوداتکائی

عدم وابستگی کشور در تولید کالاهای مورد نیاز خود
به عوامل تولید خارجی ، به عنوان یکی از ویژگیهای
توسعه ، خود اتکائی نامیده می شود . (تولید گندم)

خودکفائی

به منظور تحکیم پایه های فرآیند توسعه لازم است که کشور در تولید کالاهای استراتژیک خودکفا گردد.

Payam Noor University Ebook

PNUeb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

رشد مدرن اقتصادی

تعریف :

کوزنتس در نوشته های اولیه خود رشد مدرن اقتصادی را به صورت افزایش مداوم درآمد سرانه یا تولید سرانه کارگر که غالباً با افزایش در جمعیت و تغییرات ساختاری گسترده همراه است تعریف کرده است .

حوزه های تغییرات ساختاری مورد بررسی و مطالعه

کوزنتس

- ۱- صنعتی شدن
- ۲- شهری شدن
- ۳- وضعیت درآمدی افراد
- ۴- توزیع محصول بین مصرف ، سرمایه گذاری و هزینه های دولتی
- ۵- جنبه بین المللی رشد اقتصادی

تعریف دیگر کوزنتس از رشد مدرن اقتصادی :

افزایش بلند مدت ظرفیت تولید به منظور افزایش عرضه کالاهای هرچه متنوع تر به مردم .

این رشد ظرفیت بر پایه تکنولوژی پیشرونده و تعدیلات نهادی و ایدئولوژیکی مقتضی چنین تکنولوژی ، استوار است .

نکات اساسی در تعریف فوق

۱- لازمه رشد اقتصادی : افزایش مداوم عرضه کالا و خدمات

۲- پیشرفت تکنولوژی

۳- تطابق بکارگیری تکنولوژی جدید و توسعه داخلی آن با شرایط ایدئولوژیک و اقتصادی و اجتماعی کشور

بررسی مقایسه ای رشد مدرن اقتصادی در چندین کشور (آمریکا ، کانادا و...) توسط کوزنتس

هدف : تاثیر مکانیسم افزایش رشد اقتصادی بر متغیرهای
ساختاری جامعه

روش بررسی : تاریخی

متغیر اصلی : ارتقاء سطح دانش و نو آوری فنی

موارد مورد نظر کوزنتس برای بنا نهادن مفروضات و استخراج نتایج خود

- تعریف و تمایز اعصار تاریخی
- محدودیت حوزه عمل پژوهشگر
- نو آوری تاریخی منبع گسترده ای از محرکهای رشد
- نوآوری تاریخی نیازمند به ابداعات اجتماعی بیشتر تا تکنولوژی

ادامه موارد مورد نظر کوزنتس برای ...

- هرگونه نمونه کلی و منظم رشد علاوه بر ابداعات مربوط به هر دوران با کنش متقابل بین پیشرفت ها و تغییرات اجتماعی و تکنولوژیکی مرتبط است .

- ملازمت عصر تاریخی با افزایش قابل توجه در ذخیره دانش بشری مستلزم تاثیر پذیری آن از روند طولانی آموزش و تغییر و در نتیجه بر نگرش حاکم بر رفتار بشر است .

نوآوریهای تاریخی و دوران نوین

سوال : نوآوری تاریخی که علت اصلی تحولات رشد اقتصادی بوده چیست ؟

عصر تاریخی اقتصادی نوین : کاربرد گسترده علوم برای حل مشکلات تولید اقتصادی (دوران علمی یا عصر تاریخی علمی)

از نظر کوزنتس تحول تکنولوژیک در ارتباط متقابل خود
با تغییرات اجتماعی ، فرهنگی موجب رشد همزمان سه
زمینه اجتماعی گردید :

۱- دنیا گرایی

۲- مکتب مساوات بشر

۳- ناسیونالیزم (ملی گرایی)

مشکلات تعریف و اندازه گیری

تعریف کوزنتس از رشد زمانی که به منظور اندازه گیری به عنوان راهنما بدان نگاه می شود برانگیزنده سولات زیر می باشد :

- واحدی که در آن رشد اقتصادی باید مطالعه شود
- تعریف و افزایش در جمعیت و تولید سرانه
- معنای تولید (محصول)
- ویژگیهای رشد پایدار

واحد مطالعه رشد اقتصادی

کوزنتس از واحدهای خانوادگی ، طبقه ، گروه کشورها ، مناطق و ... استفاده می کند حال آنکه عوامل متعددی وجود دارد که یک کشور را به عنوان واحد اندازه گیری رشد مورد تاکید قرار می دهد . به طور مثال هر ملت دارای گذشته ، حال ، آینده ای است که با فرهنگ آن جامعه پیوند دارد .

تعریف و افزایش در جمعیت و تولید سرانه

کوزنتس اجزاء اصلی ویژگیهای رشد اقتصادی را فرمول بندی کرده است و به این موضوع پی برده که کشورهایی که رشد اقتصادی نوین داشته اند افزایش مداومی را نه فقط در تولید سرانه بلکه در جمعیت همراه داشته اند .

مفهوم و معنای تولید

« تولید » در تعریف رشد اقتصادی اساسی ترین نقش را دارد . از نظر کوزنتس وقتی تولید به عنوان مقیاس رشد اقتصادی مورد استفاده قرار می گیرد ، مشکلاتی پدید می آید که با تغییرات اساسی و بنیادی ، جداسازی خط بین اقتصاد و غیر اقتصاد و تغییر ارتباط قیمتها همراه است .

ویژگیهای رشد پایدار

رشد پایدار از نظر کوزنتس مربوط به مدت خاصی از تاریخ نمی شود .

آنچه از نظر وی به عنوان رشد پایدار مورد توجه قرار گرفته است چگونگی پیش بینی روند رشد در آینده است .

ویژگیهای رشد مدرن اقتصادی

- یک افزایش ذاتی در نرخ رشد جمعیت (حدود ده درصد) در هر دهه

- افزایش تولید سرانه با نرخ بالا در هر دهه

- تاثیر نافذ تکنولوژی و تغییرات سازمانی بر روی کارایی در کلیه بخشها

ادامه ویژگیهای رشد مدرن اقتصادی

- تحولات ساختاری در اقتصاد و در بخشهای مختلف تولیدی
- تغییرات تکنولوژیک مهمترین عامل تغییرات در تولید بخشهای مختلف و توزیع نیروی کار

فصل دوم

مقدمه

ویژگیهای مشترک کشورهای در حال توسعه

ویژگیهای غیر مشترک کشورهای در حال توسعه

Payam Noor University Ebook

PNUEB

مقدمه

بحث پیرامون هر پدیده ای مستلزم شناخت آن پدیده می باشد لذا بررسی مطلوب شرایط اقتصادی کشورهای در حال توسعه مستلزم شناخت ویژگیها و خصوصیات آن کشورها می باشد .

Payam Noor University Ebook

PNUEB

ویژگیهای مشترک کشورهای در حال توسعه

- پایین بودن سطح درآمد سرانه
- کمبود سرمایه و نرخ ناچیز تمرکز سرمایه
- وجود پدیده دوگانگی
- وابستگی اقتصادی
- نرخ بالای رشد جمعیت
- نرخ بالای بیکاری
- بزرگ بودن بخش کشاورزی با بهره وری پایین

پایین بودن سطح درآمد سرانه

سطح پایین درآمد سرانه + توزیع ناعادلانه درآمد ← تشدید پدیده فقر

کمیبود سرمایه و نرخ ناچیز تمرکز سرمایه

بر اساس آمار سرمایه گذاریهای ناخالص تنها ۵ الی ۶ درصد تولید ناخالص ملی را تشکیل می دهد و این میزان حتی برای جبران استهلاک کالاهای سرمایه ای و نیز تعویض ماشین آلات فرسوده کافی نمی باشد .

وجود پدیده دوگانگی

ساختار اقتصادی این جوامع شامل یک بخش کاملاً مدرن و پیشرفته و بخش دیگر سنتی و عقب افتاده است .

این پدیده در زمینه های اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی (طرز تفکر ، عرف و آداب و رسوم) قابل مشاهده است .

وابستگی اقتصادی

- وابستگی به صادرات یک محصول
- وابستگی به واردات کالاهای صنعتی ، انتقال تکنولوژی ، مواد مصرفی و حتی مواد غذایی
- وابستگی به سرمایه های خارجی

نرخ بالای رشد جمعیت

در حالیکه نرخ رشد جمعیت در ده کشور توسعه یافته با کمترین نرخ رشد جمعیت کمتر از ۰/۲ درصد می باشد نرخ رشد جمعیت در ده کشور در حال توسعه بالاترین نرخ رشد جمعیت بیش از ۳ درصد است .

نرخ بالای بیکاری

دلیل عمده نرخ بالای بیکاری ، عدم استفاده کامل و صحیح از عوامل تولید بویژه نیروی کار است .

(بیش از ۱۵ درصد جمعیت فعال آماده کار که با در نظر گرفتن نرخ کم کاری و بیکاری پنهان از مرز ۳۰ درصد خواهد گذشت .)

بزرگ بودن بخش کشاورزی با بهره وری پایین

به دلایل :

- عدم استفاده صحیح از امکانات بالقوه کشاورزی
- استفاده وسیع از ابزارهای ابتدایی و عدم استفاده از تکنولوژی نوین
- بکارگیری روشهای تولید غیر اقتصادی
- بکارگیری شیوه های نادرست مالکیت ارضی

مشترکات دیگر کشورهای در حال توسعه

- مهاجرت بی رویه به شهرها
- رشد بی رویه بخش خدماتی
- تورم شدید اقتصادی
- صنعتی شدن محدود و ناقص
- نبود زمینه های رشد علمی و تکنولوژیکی
- نبود زیربنای اقتصادی
- فرار مغزها
- تاثیر گذاری قدرتهای استعماری بر تمامی ارکان اجتماعی و اقتصادی این کشورها و...

ویژگیهای غیر مشترک کشورهای در حال توسعه

کشورهایی که دارای کمترین نرخ

توسعه می باشند

کشورهایی که نسبت به گروه اول

پیشرفت و تغییرات علمی و فنی قابل

ملاحظه تری داشته اند

کشورهای نفت خیز

تقسیم بندی

اهم ویژگیهای غیر مشترک کشورهای در حال توسعه

۱ - شرایط طبیعی ، جغرافیایی و جمعیتی

۲ - ساختار اقتصادی ، سیاسی ، فرهنگی و تاریخی متفاوت

فصل سوم

جریان تاریخی فرآیند توسعه

مقدمه

دیدگاه اول

دیدگاه دوم

Payam Noor University Ebook

PNUEB

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

مقدمه

جریان توسعه به لحاظ تاریخی به طور همزمان وباسرعت مشابهی در سراسر جهان آغاز و حرکت نمود.

بنابراین می توان یک فرآیند نابرابراز تغییرات دورانی تاریخی را در نقاط مختلف جهان مشاهده نمود.

Payam Noor University Ebook

PNUeb

در بررسی جریان تاریخی توسعه برخی کشورها و عدم توسعه برخی دیگر، دو دیدگاه وجود دارد

دیدگاه اول:

فرآیند توسعه اقتصادی در سه مرحله که باعث تغییرات بنیادی در سطح جهان گردیده رخ داده و منجر به پیدایش دوگروه کشورها گردیده است.

۱- توسعه یافته

۲- توسعه نیافته

مراحل فرآیند تاریخی توسعه اقتصادی

۱- مرحله جمع یاتراکم اولیه سرمایه

۲- مرحله صدور کالا

۳- مرحله صدور سرمایه

Payam Noor University Ebook

PNUEb

مرحله تجمع یا تراکم اولیه سرمایه

نخستین کشور های استعمار گر دنیا (هند، پرتغال، اسپانیا و بعد ها انگلستان و فرانسه) ممالک شرقی نظیر هند و سرزمینهای تازه کشف شده آمریکای لاتین را تحت سلطه در آورده و با غارت ثروت این ممالک موقعیت مالی خویش را تحکیم بخشیدند.

مرحله صدور کالا

بعد از وقوع انقلاب صنعتی

استفاده از ماشین برای تولید محصولات

تولید انبوه

تولید بیش از تقاضای موجود در بازارهای غربی

استمرار چرخهای کارخانه های ممالک اروپای غربی در

گرو پیدایش بازارهای جدید

Payam Noor University Ebook

مرحله صدور سرمایه

بالا بودن تراکم کالاهای سرمایه ای در کشورهای اروپایی و کاهش سود صنایع منجر به فروش کالاهای سرمایه ای به کشورهای زیر سلطه می گردد .

عوامل دیگر صدور سرمایه

۱- فرار از مالیات های جاری در کشورهای صنعتی

۲- دستیابی سریعتر به منابع اولیه و نیروی کار ارزانتر

۳- کسب مازاد اقتصادی بیشتر

Payam Noor University Ebook

PNUEb

دیدگاه دوم

از نظریه‌های نظریه پردازان مبدا شروع و ریشه اصلی پدیده توسعه یافتگی در جوامع توسعه یافته ، انقلاب صنعتی است.

Payam Noor University Ebook

PNUEB

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

دو ویژگی انقلاب صنعتی

۱- تبدیل جوامع کشاورزی به جوامع صنعتی

۲- دوام انقلاب صنعتی تا به امروز به علت شکل گیری این انقلاب بر پایه علم و تکنیک

عوامل موثر در بوجود آمدن انقلاب صنعتی

۱- انقلاب کشاورزی

۲- پیشرفت های علمی، فرهنگی و اجتماعی

۳- عوامل فنی

Payam Noor University Ebook

PNUEB

۱- انقلاب کشاورزی

در انگلستان بکارگیری تکنیک های جدید کشاورزی منجر شد به :

-متوسط مازاد تولیدات کشاورزی به حدود ۵۰٪ برسد.

-انگلستان به عنوان یکی از قطب های کشاورزی در اروپا مطرح گردیده و نیز به انبار غله اروپا معروف گردید.

۲ - پیشرفت های علمی ، فرهنگی و اجتماعی

پیشرفت های علوم در تمام زمینه های علمی ، ادبی ،
هنری و فرهنگی در اروپا پس از قرون وسطی (قرن ۱۴
و ۱۵ و ۱۶)

۳- عوامل فنی

عوامل فنی عامل مهم دیگر پیشرفتهای فنی در آغاز قرن هیجدهم است .

با توجه به اینکه اکثر اختراعاتی که مقارن با شروع انقلاب صنعتی بوده (ماشین بخار) توسط افراد کم سواد و بعضاً بیسواد صورت گرفته است بنابراین در پیشرفت های فنی که آغازگر انقلاب صنعتی شد علوم نقشی نداشت ولی ادامه حیات انقلاب صنعتی از طریق بکارگیری علم و دانش میسر گردید .

فصل چهارم

تئوری های رشد و توسعه اقتصادی

فصل حاضر با نظرات **آدام اسمیت**، پدر علم اقتصاد جدید و بنیان گذار مکتب کلاسیک آغاز می شود .

در ادامه نظرات اقتصاددانانی چون **ریکاردو**، **مالتوس**، **میل**، **مارکس**، **شومپیتر**، **روستو**، **لوئیس** و **میردال** مطرح می گردد .

تئوری اسمیت

آدام اسمیت (۱۷۹۰-۱۷۲۳) بنیان گذار علم اقتصاد جدید و پیشرو مکتب کلاسیک است . او در امور اقتصادی ، اعتقاد به دگرترین قوانین طبیعی داشت .

بر اساس نظر اسمیت ، وظایف دولت بر حسب نظام آزادی طبیعی

- ۱- حفظ و حراست جامعه در برابر خصومت و تهاجم
- ۲- حمایت از هر فرد جامعه در برابر ظلم و زورگویی
- ۳- ایجاد و نگاهداری خدمات عمومی که بخش خصوصی انگیزه ای برای آن ندارد .

عوامل اصلی رشد و توسعه اقتصادی از نظر اسمیت (کتاب ثروت ملل)

- افزایش جمعیت یا نیروی کار

- تقسیم کار

- تراکم سرمایه

- پیشرفت فنی

Payam Noor University Ebook

PNUEb

افزایش جمعیت یا نیروی کار

اسمیت به تاثیر نامطلوب رشد جمعیت در پایین آوردن سطح درآمد سرانه اشاره می کند ولی مآلاً رشد جمعیت را بخاطر افزایش نیروی کار و گسترش بازار مفید می داند .

تقسیم کار، تراکم سرمایه، پیشرفت فنی

اسمیت تقسیم کار، میزان تراکم سرمایه و پیشرفت فنی را جدا از هم نمی داند. تقسیم کار میزان بهره وری را افزایش می دهد، پس انداز و سرمایه گذاری بیشتر را ممکن می سازد و سرمایه گذاری منجر به اختراع و تولید ماشینهایی می شود که امکان بیشتری برای تقسیم کار را فراهم می آورد.

تقسیم کار، بدون افزودن بر تعداد کارگران ، از سه طریق ، افزایش قابل ملاحظه ای در میزان تولید پدید می آورد :

- ۱- افزایش مهارت و قابلیت هر یک از کارگران
- ۲- صرفه جویی در مدت زمان
- ۳- اختراع تعداد زیادی ماشین و روشهای جدید کار

تراکم سرمایه

تراکم سرمایه علاوه بر تاثیر مستقیم بر رشد و توسعه اقتصادی و افزایش ثروت جامعه موجب به انجام رسیدن امر تقسیم کار به بهترین شکل ممکن است .

شکل گیری تراکم سرمایه

اسمیت تراکم سرمایه در اقتصاد را نیز یک امر کاملاً طبیعی قلمداد می کند . بدین شکل که افراد بخاطر نفع پرستی و احتیاط های شخصی خویش پس انداز می کنند و این پس اندازها هستند که سرمایه گذاری می شوند و موجب تراکم سرمایه می گردند .

خلاصه نظرات اسمیت

تجارت خارجی

علاوه بر تقسیم کار ، تراکم سرمایه و رشد جمعیت، **اسمیت** تجارت خارجی را نیز در رشد و توسعه اقتصادی موثر می داند البته تجارت خارجی را می توان نوعی تقسیم بین المللی نیز نامید . او معتقد است که مبادله بین دو کشور به سود هر دو کشور می باشد .

الگوی رشد اسمیت

نرخ رشد اقتصادی در الگوی اسمیت در قالب یک اقتصاد کشاورزی تک محصولی و در چهارچوب یک سال زراعی :

۱- تمام محصول سال قبل صرف تولید در سال جاری

۲- تمام محصول سال قبل صرف تولید نمی شود بلکه بخشی صرف مصارف غیر تولیدی می شود

Payam Noor University Ebook

PNUEB

متغیرهای الگوی رشد اسمیت در هر دو حالت

$$\text{مقدار محصول سال قبل} = Y_{t-1}$$

$$\text{مقدار محصول سال جاری} = Y_t$$

$$\text{دستمزد سالیانه یک کارگر بر حسب محصول} = W$$

$$\text{بازده یا متوسط تولید یک کارگر} = P$$

$$\text{تعداد کارگران استخدامی با میزان محصول سال قبل} = \frac{Y_{t-1}}{W}$$

$$\text{نرخ رشد تولید یا رشد اقتصادی} = G = \frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}}$$

حالت اول

تمامی محصول سال قبل صرف تولید می شود

در این حالت در الگوی رشد **اسمیت** ، نرخ رشد اقتصادی بستگی به بازدهی نیروی کار و دستمزد دارد .
منتهی با اولی رابطه مستقیم و با دومی رابطه معکوس دارد .

$$\frac{Y_t}{Y_{t-1}} = \frac{P}{W}$$

$$\frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}} = \frac{P - W}{W}$$

$$G = \frac{P - W}{W}$$

$$G = \frac{P}{W} - 1$$

Rayam Noor University Ebook

PNUEb

...کتابخانہ الکترونیکے پیام نور....

حالت دوم

تمام محصول سال قبل صرف تولید نمی شود

از نظر **اسمیت** کارگران به دو گروه تقسیم می شوند :

۱- گروهی که مستقیماً در تولید فیزیکی کالاها نقش دارند
(کارگران مولد) مثال : کشاورزان

۲- گروهی که مستقیماً در تولید فیزیکی کالاها نقش ندارند
(تولید خدمات) مثال : آموزگاران

$$Y_t = \frac{hy_{t-1}}{W} \cdot P$$

$$\frac{Y_t}{Y_{t-1}} = \frac{h}{W} \cdot P$$

$$\frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}} = \frac{hp - w}{w}$$

$$G = h\left(\frac{P}{W}\right) - 1$$

$$h\left(\frac{P}{W}\right) < \frac{P}{W}$$

نرخ رشد اقتصادی در حالت دوم کوچکتر از نرخ رشد اقتصادی بدست آمده در حالت اول یعنی حالتی که تمامی محصول صرف تولید می شود ، است . با در نظر گرفتن بخش مصرف ، نرخ رشد اقتصادی متناسب با h کاهش یافته است .

تئوری ریکاردو

دیوید ریکاردو (۱۸۲۳ – ۱۷۷۲) از اقتصاددانان صاحب نام مکتب کلاسیک و در میان اقتصاددانان معاصر و از جمله پیشگامان است .

ریکارڈو در سال ۱۸۱۷ کتاب اصول اقتصاد
سیاسی و مالیات را منتشر کرد . بدبینی ریکارڈو
نسبت به آینده رشد اقتصادی به علت محدودیت
زمین، در کتاب اش مشهود می باشد .

Payam Noor University Ebook

PNUEb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

ریکار دو در بحث های خود سه عامل تولید ، زمین ، نیروی کار و سرمایه را در نظر می گیرد و سهم هر یک از عوامل را از تولید به شکل زیر تعیین می کند :

اجاره سهم زمین داران ، دستمزد سهم کارگران و سود سهم سرمایه داران از تولید است .

فرضیات تئوری ریکاردو

پایه و اساس تئوری ریکاردو شامل مفروضات زیر است :

- ۱ - تئوری ارزش کار
- ۲ - عدم جانشینی عوامل تولید در جریان تولید
- ۳ - ضرایب فنی تابع تولید ثابت است
- ۴ - قانون بازدهی نزولی در مورد زمین صادق است

پایه و اساس ...

- ۵ - بازدهی در بخش صنعت ثابت است
- ۶ - در اقتصاد کمبود تقاضای موثر وجود ندارد
- ۷ - سطح دستمزدها در سطح حداقل معاش قرار دارد
- ۸ - ریکاردو تئوری خود را در قالب بازار رقابتی بیان می کند

اجاره بهاء

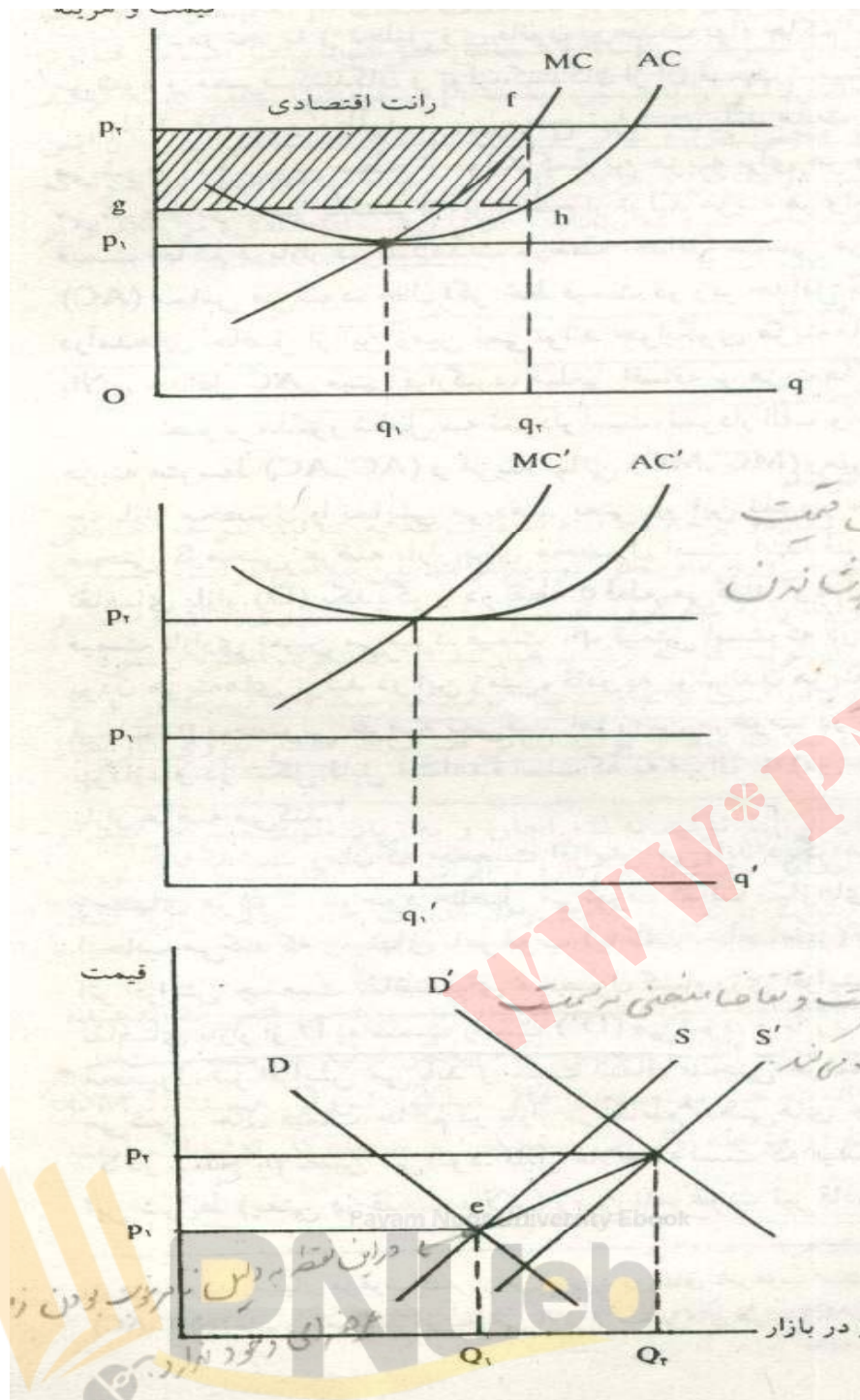
اجاره بهاء یا بهره مالکانه آن قسمت از ارزش تولید است که بدلیل استفاده از زمین حاصلخیز به صاحب زمین پرداخت می شود .

اگر در کشوری زمین حاصلخیز در حد وفور باشد و محدودیتی برای آن نباشد ، اجاره بهاء در چنین شرایطی صفر خواهد بود .

Payam Noor University Ebook

PNUEB

برای روشن شدن مسئله
رانت اقتصادی که ریکاردو
براساس حاصلخیزی متفاوت
زمینها مطرح می کند به
تصویر مقابل توجه کنید

نمودار الف (زمین مرغوب)

نمودار ب (زمین نامرغوب)

نمودار ج (بازار محصول)

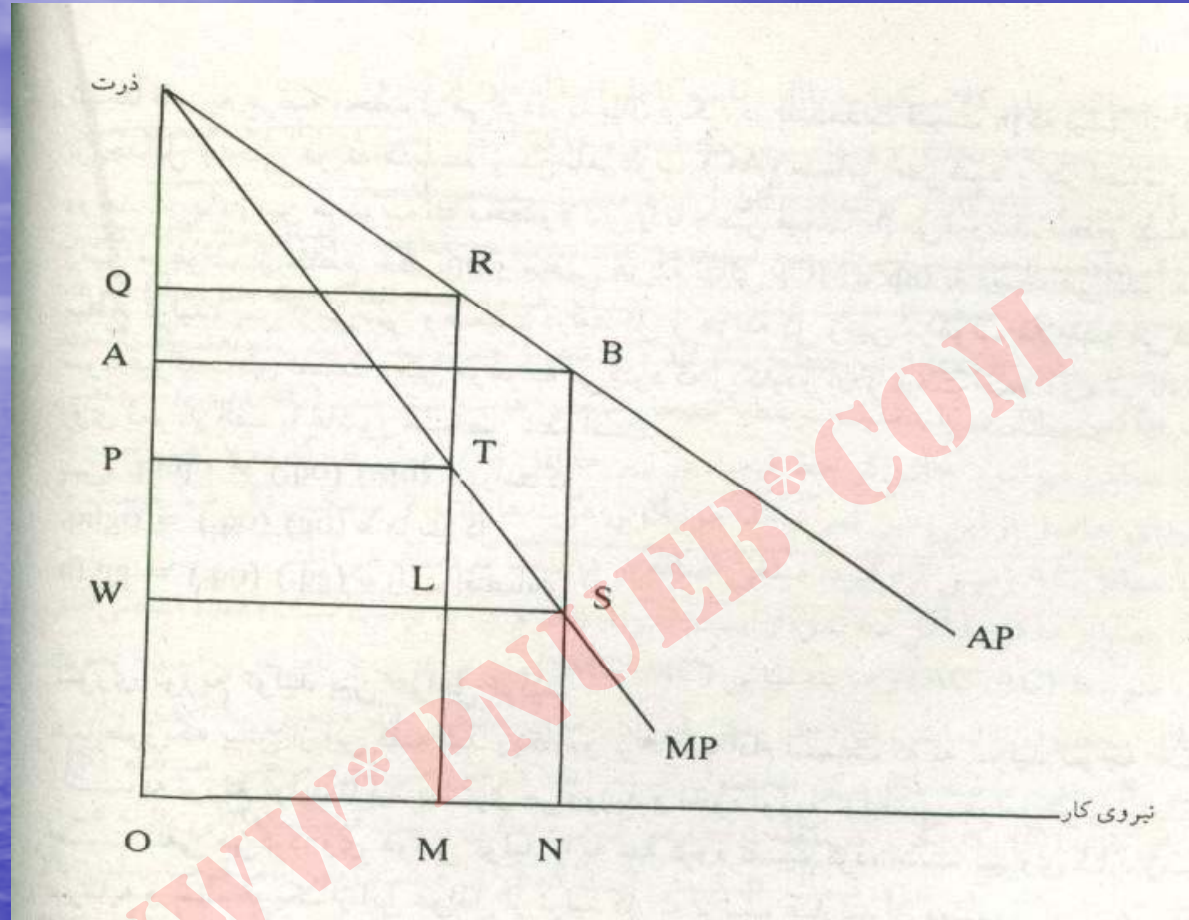
ریکار دو همانند سایر کلاسیکها به بازار رقابت
کامل اعتقاد دارد از اینرو :

۱ - در تجزیه و تحلیل وی قانون وحدت بها حاکم
است .

۲ - قیمت و مطلوب ترین سطح تولید در بلند مدت در
نقطه حداقل منحنی AC تعیین می شود .

تئوری توزیع تولید بین عوامل تولید

در نظر ریکاردو با گذشت زمان توزیع تولید به نفع اجاره و به زیان سود تغییر میکند . از نظر وی دستمزد ثابت و در سطح حداقل معیشت قرار دارد و افزایش در اجاره تنها در صورت کاهش در سود میسر خواهد بود .

« توزیع تولید بین عوامل تولید »

$$OQRM = \text{کل تولید ذرت} = (\text{مقدار نیروی کار}) (\text{تولید متوسط}) = (OM) (QR)$$

$$PWLT = OQRM - (PQRT + OWLM)$$

$$\text{کل دستمزدها + اجاره بها} = \text{کل تولید} - \text{سود کل}$$

اهمیت تجارت خارجی از نظر ریکاردو

با جانشین کردن مواد غذایی ارزان تر به جای محصولات غذایی گران قیمت داخلی که ناشی از استفاده از زمین های نامرغوب تر می باشد می توان از افزایش اجاره بها و تنزل سود جلوگیری کرد .

تمرکز سرمایه

طبق نظر ریکاردو رشد اقتصادی در اثر تراکم سرمایه بوجود می آید و انگیزه سرمایه گذاری سود ، و تمرکز سرمایه در نتیجه تجمع سود می باشد . سود موجب پس انداز و پس انداز موجب سرمایه گذاری می گردد . از اینرو پس انداز حاصل سود است .

تعریف سود

سود برابر است با عواید حاصل شده منهای اجاره و دستمزدهای پرداختی

Payam Noor University Ebook

PNUeb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

تعریف نرخ سود

نرخ سود عبارت از نسبت سود سرمایه های بکاررفته در فرایند تولید است و یا به عبارت دیگر حاصل تقسیم سود بر تولید کل است .

بر طبق نظر ریکاردو نرخ رشد اقتصادی متاثر از نرخ سود است . یعنی تا زمانی که نرخ سود مثبت باشد تمرکز سرمایه و رشد اقتصادی ادامه می یابد اما چون نرخ سود به سهم سرمایه داران از درآمد ملی بستگی دارد ، این سود مرتباً در حال کاهش است . زیرا تابعی از سطح دستمزدها و اجاره زمینهای کشاورزی می باشد ، در نتیجه نرخ سود نزولی است .

به نظر ريكاردو كاهش سود و نزولى بودن آن نهايتاً
زمينه كاهش سرمايه گذارى و ركود و سكون اقتصادى
را فراهم مى آورد .

Payam Noor University Ebook

PNUEb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

راه‌های ریکاردو برای جلوگیری از رسیدن به حالت سکون و رکود اقتصادی (کتاب اصول اقتصاد سیاسی و مالیاتی)

او معتقد است :

رشد اقتصادی در کشورهای بیشترین سرعت را دارد که دارای زمینهای حاصلخیزتر و کمترین محدودیت را در واردات دارند .

مالیات اِبراری است که سبب جلوگیری از مصرف بی‌رویه گردیده و موجب افزایش پس‌انداز و افزایش تمرکز سرمایه می‌گردد.

بر اساس اصل « مزیت نسبی » از بین رفتن محدودیت‌های تجارت خارجی سبب نفع تمامی کشورهای می‌گردد که آزادانه وارد تجارت جهانی می‌گردند .

نقد و بررسی نظرات ریکاردو

- ۱ – نادیده گرفتن بخش صنعت در فرایند توسعه
- ۲ – عدم ارائه تحلیلی که بر اساس آن تمرکز و تراکم سرمایه منجر به تداوم رشد اقتصادی گردد .
- ۳ – علیرغم اعتقاد ریکاردو امروزه افزایش دستمزدها و درآمد منجر به بالا رفتن سطح زندگی از سطح حداقل معیشت گردیده است .

نقد و بررسی...

۴ - تجزیه و تحلیل ریکاردو به جای اینکه بیانگر یک تئوری رشد اقتصادی باشد بیانگر تئوری توزیع درآمد بین عوامل تولید است . (البته نه کامل و نه منسجم)

۵ - اقتصاد مورد نظر ریکاردو اقتصاد کشاورزی است .

۶ - ریکاردو بین صاحبان سرمایه و بنگاههای اقتصادی تفاوتی قائل نیست .

نقد و بررسی...

۷ - در فرضیات ریکاردو عدم جانشینی عوامل تولید مطرح است در حالیکه چنین فرضی در واقعیت تولید پذیرفتنی نیست.

۸ - نظریات ریکاردو با شرایط اجتماعی - اقتصادی کشورهای در حال توسعه منطبق نمی باشد .

تئوری مالتوس (۱۸۳۴ – ۱۷۶۶)

مالتوس برای اولین بار ضمن برشمردن عوامل توسعه اقتصادی و متغیرهای بازدارنده آن این عوامل را به دو دسته اقتصادی و غیر اقتصادی تقسیم نمود .

از نظر مالتوس

صنعتی

اقتصاد جوامع

کشاورزی

عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی نظیر: پیشرفتهای فنی،
توزیع عادلانه ثروت، درآمد و زمین، سختکوشی،
تشکیلات مناسب اداری و ... در امر توسعه اقتصادی موثر
می باشند.

Payam Noor University Ebook

PNUEB

مالتوس نسبت به رشد جمعیت دیدگاه‌های بدبینانه‌ای داشت و معتقد بود که جمعیت در قالب تصاعد هندسی رشد می‌کند در حالیکه تولید مواد غذایی با تصاعد حسابی افزایش می‌یابد .

تئوری مالتوس در مورد توسعه اقتصادی ، همچنین تجزیه و تحلیل او در مورد بخش کشاورزی و صنعت ، نسبت به سایر تئوری های اقتصادی با شرایط اقتصادی کشورهای در حال توسعه امروزی مطابقت دارد .

توسعه اقتصادی از نظر مالتوس

توسعه اقتصادی دارای یک روند طبیعی در جوامع انسانی نمی باشد و به عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی متعددی بستگی دارد (مانند امنیت اجتماعی، سخت کوشی، ...)

مالتوس مشکل توسعه اقتصادی را در تفاوت بین تولید ناخالص ملی بالقوه قدرت تولید ثروت و تولید ناخالص ملی واقعی (ثروتهای واقعی) می داند .

عوامل موثر بر ازدیاد ثروت و توسعه اقتصادی

۱ - عوامل سیاسی و معنوی (امنیت دارایی ، وجود قوانین و اصول اخلاقی ، رواج درستکاری ، ...)

۲ - تمرکز سرمایه (در صورت میزان تقاضای موثر)

۳ - زمین حاصلخیز

۴ - اختراعات و نوآوری در جهت صرفه جویی در نیروی

کار

توسعه اقتصادی و راه‌های افزایش تقاضای موثر و افزایش ارزش تولیدات

۱ - توزیع عادلانه تر ثروت و درآمد

۲ - گسترش بازرگانی داخلی و خارجی

۳ - حفظ مصرف‌کنندگان غیر مولد

۴ - طرح کار عمومی برای از بین بردن بیکاری و افزایش
تقاضای موثر

Payam Noor University Ebook

PNUEB

توزیع عادلانه تر ثروت و درآمد

تقسیم دارایی زمینداران و سرمایه داران تا حد معینی در ازدیاد ثروت موثر است . اما اگر از حد معینی بگذرد نه تنها باعث افزایش ثروت نمی شود بلکه از آن می کاهد .

گسترش بازرگانی داخلی و خارجی

بازرگانی داخلی و خارجی در افزایش مبادله دارائی ها
و نتیجتاً در افزایش ثروت ملی نقش مهمی دارد.

Payam Noor University Ebook

PNUEb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

حفظ مصرف کنندگان غیر مولد

از نظر **مالتوس** رکود اقتصادی در اثر مازاد عرضه و عدم وجود تقاضای موثر برای تولیدات بوجود می آید ، از آنجا که تقاضای سرمایه داران به دلیل صرفه جویی و تقاضای کارگران بدلیل درآمد کم برای رفع مازاد عرضه کافی نمی باشد ، می بایست افزایش تقاضای موثر و افزایش مصرف کنندگان غیر مولد صورت گیرد.

Payam Noor University Ebook

PNUEB

طرح کار عمومی برای از بین بردن بیکاری و افزایش تقاضای موثر

اشتغال فقرا در کارهای عمومی و عام المنفعه مانند
جاده سازی ، و توسعه این تفکر در میان زمینداران که
اقدام به سازندگی جامعه و زیبا سازی محیط زیست کنند و
تعداد بیشتری از افراد را به استخدام درآورند .

نظر گاه مالتوس در خصوص جمعیت

کتاب اصول اقتصاد سیاسی مالتوس :

رشد جمعیت نمی تواند بدون افزایش متناسب ثروت صورت گیرد .

رشد جمعیت اگر متناسب با توان تولیدی و دیگر بخش های اقتصادی صورت نگیرد نه تنها موجب افزایش ثروت نخواهد شد بلکه از عوامل بازدارنده آن خواهد بود .

Payam Noor University Ebook

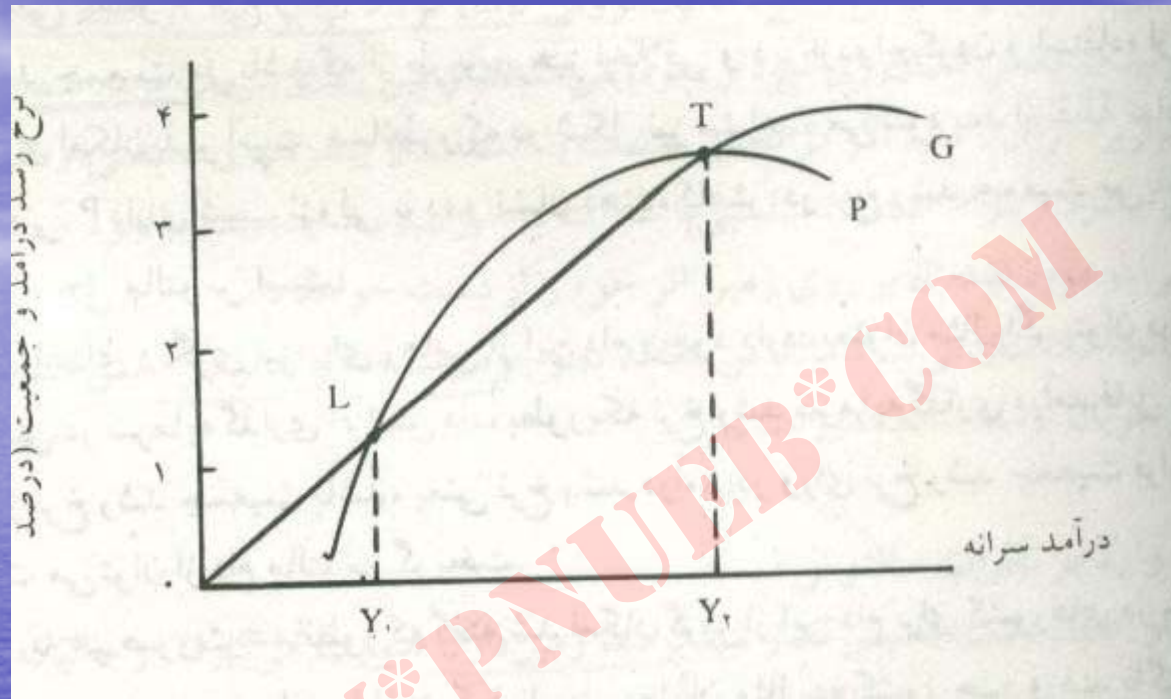
PNUEB

نظریه دام تعادل در سطح پایین

دامنه ای از درآمد سرانه در یک جامعه که در آن نرخ رشد جمعیت فراتر از نرخ رشد درآمد قرار گیرد و وسایل بازگشت به سطح حداقل معیشت فراهم آید .

مبنای نظریه دام تعادل در سطح پایین بر پایه سه رابطه مشخص یعنی رابطه درآمدی ، رابطه سرمایه گذاری و رابطه رشد جمعیت قرار دارد به این معنا که علل رفتاری جوامع توسعه نیافته در این دام وابستگی زیاد بین نرخ رشد جمعیت و درآمد سرانه ، کمبود زمینهای قابل کشت ، عدم بکارگیری درآمد سرانه اضافی در جهت افزایش سرمایه گذاریهای سرانه و روشهای تولیدی غیر کار است .

« محدوده L-T دام مالتوس نامیده می شود »

راه حل های خروج از دام

۱ - فزونی درآمد ملی از نرخ رشد جمعیت با استفاده از افزایش سرمایه گذاری

۲ - مهار رشد جمعیت از طریق پرهیزهای اخلاقی

رشد متعادل

مالتوس معتقد به رشد متعادل هر دو بخش کشاورزی و صنعت در جریان توسعه اقتصادی است . به نظر او سرمایه گذاری ابتدا در بخش کشاورزی صورت می گیرد ، بدنبال قانون نزولی بودن تولید نهایی سرمایه ها به سمت صنعت سرازیر می شود .

انتقادات وارد بر نظرات مالتوس

۱ - او اعتقاد دارد که پس انداز تنها توسط زمین داران صورت می گیرد! در حالی که ...

۲ - مالتوس معتقد بود که تمرکز سرمایه به طور خودکار موجب رکود اقتصادی خواهد شد! در حالی که چنین پدیده ای موقتی است .

انتقادات وارد بر ...

۳ - مالتوس کمبود تقاضای موثر را به صرفه جویی سرمایه داران نسبت می دهد و معتقد است که وجود مصرف کنندگان غیر مولد و افزایش مصارف بخش غیر مولد سبب کاهش تقاضای موثر ...

۴ - عدم انطباق دیدگاه مالتوس با شرایط کشورهای در حال توسعه در خصوص کاهش تقاضای موثر

تئوری میل :

از نظر استوارت میل :

بر طبق اعتقادات میل در مسیر تحولات اقتصادی
یک جامعه رانت اراضی در حال افزایش می باشد، سود
سرمایه داران تمایل به کاهش دارد، در حالیکه مزد
کارگران همواره در حداقل معیشت ثابت می ماند .

از دیدگاه میل علامت توسعه یافتگی که شتاب
رشد تولید باشد می تواند نتیجه :

۱ - تسلط انسان بر طبیعت

۲ - افزایش امنیت فرد و دارایی

۳ - بهبود توان اجتماعی انسان ها

وضعیت سکون

نرخ سود دارای یک روند کاهش به سوی حداقل است و دلیل آن از دیدگاه **میل** این است که در کشور با درآمد بالا ، پس انداز و ذخیره سرمایه افزایش می یابد و در این حالت به طور طبیعی نرخ سود به حداقل کاهش می یابد و وضعیت سکون ایجاد می شود .

راههای مقابله با وضعیت سکون

۱ - صادرات سرمایه به کشورهای دیگر

۲ - بهبود در شیوه تولید

۳ - انجام خدمات زیربنایی و عام المنفعه

نقش دولت از دیدگاه میل

او به دخالت دولت در بعضی از فعالیت های اقتصادی نظیر دخالت در توزیع مجدد مالکیت عوامل تولید از جمله زمین و یا محدود کردن مالکیت برارث ، آموزش اجباری کارگران و تنظیم ساعات کار قائل است .

تئوری مارکس

برای آشنایی با تئوری مارکس باید اصول ماتریالیسم را دانست .

به جز ماده هیچ چیز اصالت ندارد

حرکت ماده

حرکت رو به تکامل ماده

اصول ماتریالیسم

تفسیر ماتریالیسم را باید در دیدگاه دیالکتیکی مارکس

جستجو کرد . (تز ، آنتی تز ، سنتز)

مارکس توسعه جوامع را در گذر تاریخ به پنج مرحله تقسیم می کند :

- ۱ - مرحله جامعه اولیه (کار و دسترنج اشتراکی)
- ۲ - مرحله برده داری (تقسیم جامعه به دو طبقه برده و برده دار)
- ۳ - مرحله فئودالیسم (تقسیم جامعه به ارباب و رعیت)
- ۴ - مرحله سرمایه داری (تقسیم جامعه به کارگر و سرمایه دار)
- ۵ - مرحله سوسیالیسم و در نهایت کمونیسم (نقض مالکیت شخصی و پایان استثمار)

Payam Noor University Ebook

PNUEB

نظریه ارزش اضافی

مارکس در بیان مسئله ارزش اضافی از نظریه ارزش کار ریکاردو استفاده می کند چون کارگر زمانی که کار انجام می دهد قادر است بیش از استهلاکش تولید نماید بنابراین نقش ارزش آفرینی را تنها کارگر می تواند برای سرمایه دار انجام دهد.

از آنجائیکه طبق نظریه ارزش اضافی ، **مارکس** تنها کارگر را موجد سود برای کارفرما می داند طبیعتاً نرخ سود کاهش می یابد . زیرا که حرکت کلی نظام سرمایه داری باعث استفاده کمتر از کارگر و استفاده بیشتر از سرمایه شده است .

ایرادات وارد بر نظریه مارکس

- ۱ - تفکر یک بعدی
- ۲ - زندگی محنت بار مارکس و تاثیر آن بر دیدگاه جبر مادی وی
- ۳ - شواهد و واقعیت های تاریخی تئوری مرحله ای مارکس را تایید نمی کنند.

ایرادات وارد بر ...

- ۴ - اعتقاد مارکس مبنی بر اینکه سود کارفرما تنها از طریق ارزش اضافی بدست می آید!
- ۵ - چنین به نظر می رسد که در این الگو تکنولوژی پیشرفته باعث کند شدن رشد اقتصادی می شود.

تئوری شومپیتر

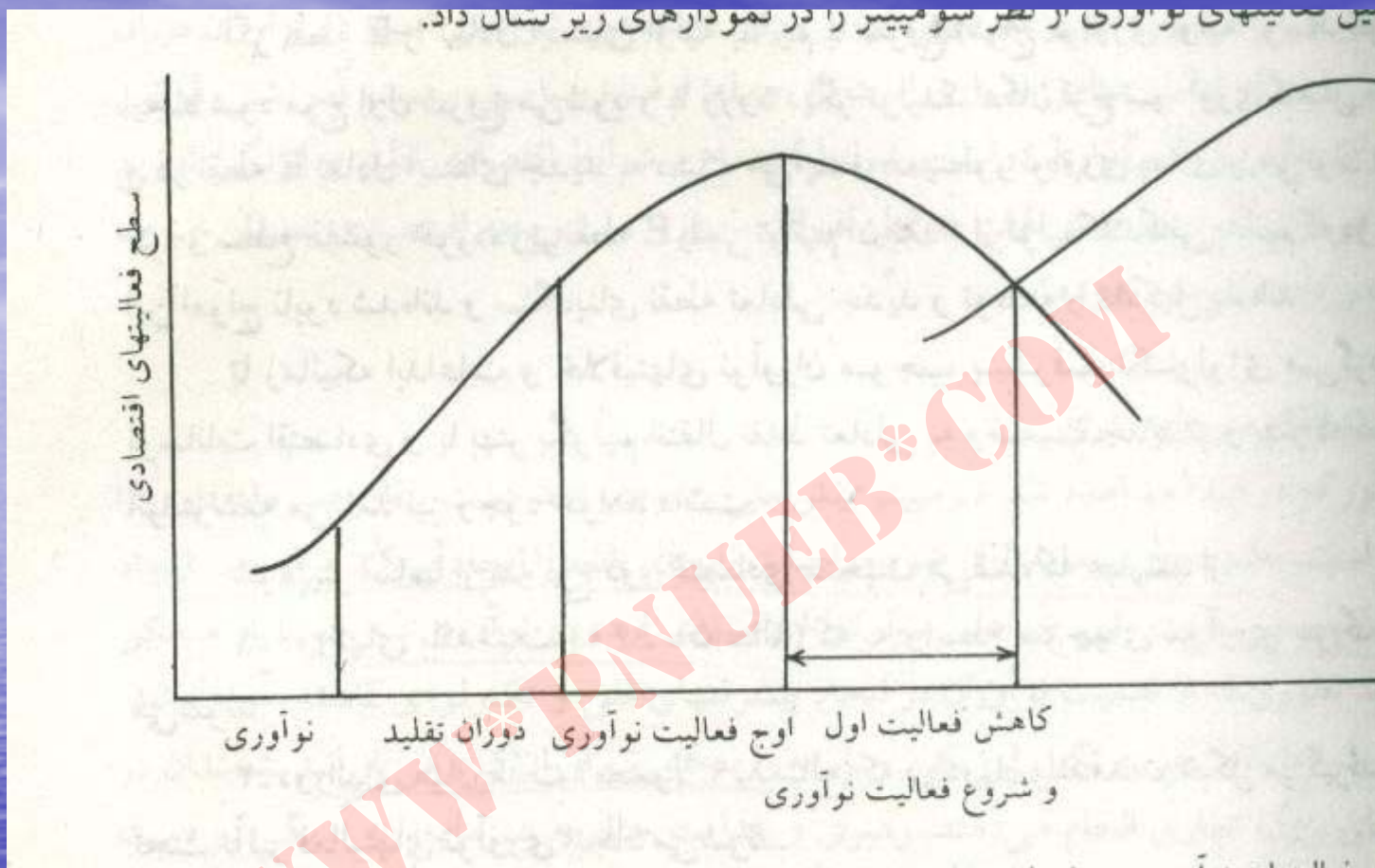
این تئوری مبتنی بر شرایطی است که این شرایط را وی گردش دورانی یا جریان دورانی نام نهاده است در این شرایط اقتصاد در حالت رقابت کامل است سرمایه گذاری انجام نمی شود و خالص سرمایه گذاری برابر صفر است .

از نظر شومپیتر توسعه یعنی رهایی از جریان دورانی به دست انسانهای خلاق و نوآور.

اشکال نوآوری از نظر شومپیتر

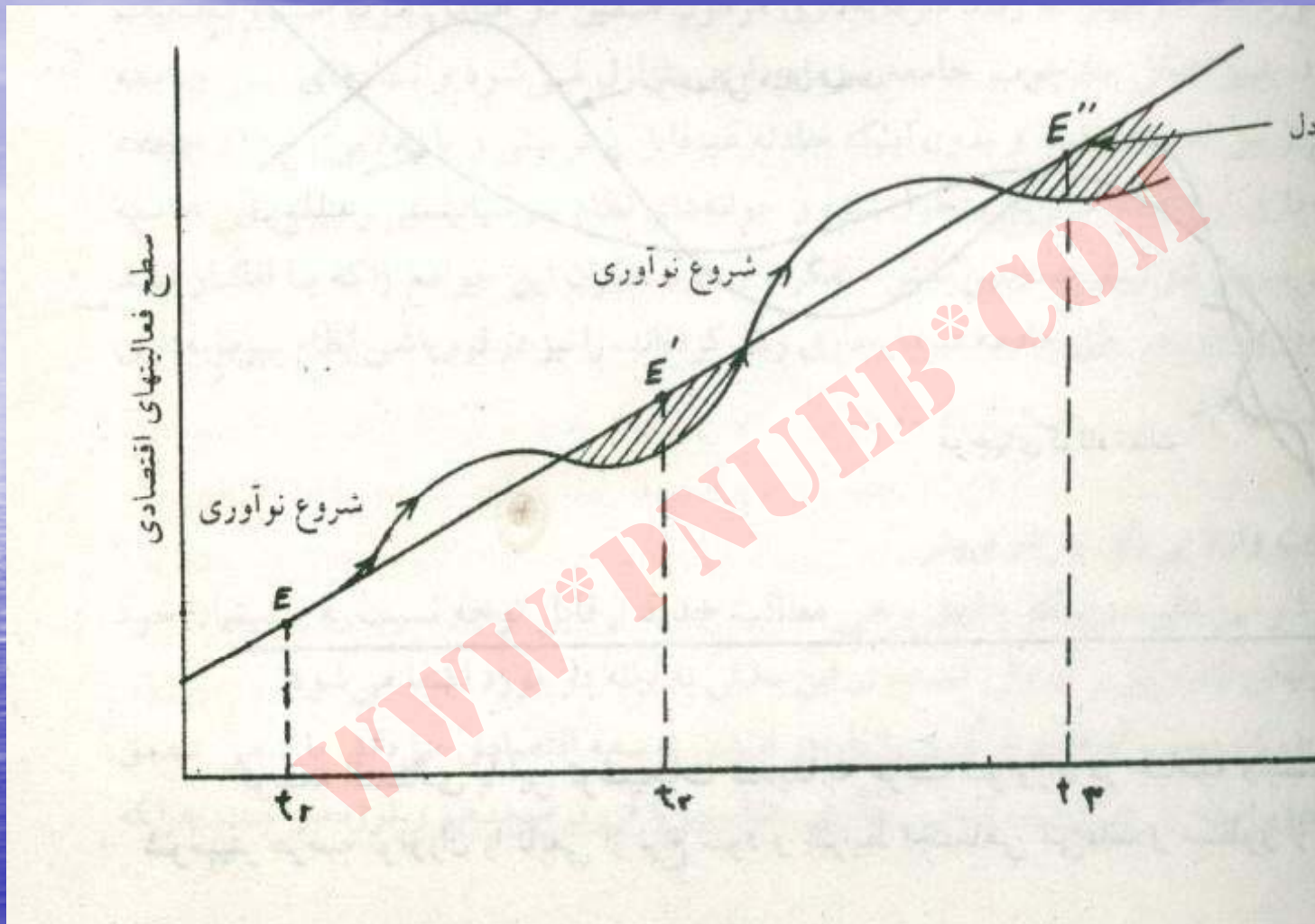
- ۱ – تولید کالای جدید
- ۲ – بکارگیری تکنولوژی یا روش جدید تولید
- ۳ – به وجود آوردن یا کشف بازارهای جدید
- ۴ – دسترسی به مواد اولیه جدید
- ۵ – ایجاد سازمانهای جدید تولید مثل شرکت های بزرگ سهامی و یا انحصارات

نوسانات اقتصادی در جامعه سرمایه داری و توسعه اقتصادی دنبال آن

Rayam Noor University Ebook

PNUEB

خط تادل

زمان

انواع دوره‌ها یا نوسانات اقتصادی از نظر شومپیتر

۱ - **دوره‌های بلند مدت** (۶۰ - ۵۰ ساله) که به واسطه موج‌های نوآوری بزرگ ایجاد می‌شوند .

۲ - **دوره‌های میان مدت** (۹ - ۸ ساله) که در دوران بلند مدت شکل می‌گیرند و البته تحت تاثیر فعالیت‌های نوآوری ایجاد می‌شوند .

۳ - **دوره‌های کوتاه مدت** (۴۰ ماهه) که در درون دوره‌های میان مدت شکل می‌گیرند .

شکست نظام سرمایه داری

به عقیده شومپیتر سرمایه داری خود موجبات نابودی خود را ایجاد می کند و موجب ایجاد سو سیالیسم می شود . در این وضعیت خلاقیت های فردی و نوآوری به حداقل ممکن می رسد و سرمایه داران بزرگ و سازمانهای اجتماعی عظیم رهبری جامعه را عهده دار می شوند.

شومپیتر بوروکراسی موجود در این شرکتها را مانع تقویت نوآوری می داند .

انتقادات وارد بر شومپیتر

- ۱ - شومپیتر نوآوران و نوآوری را پایه و اساس توسعه اقتصادی می داند !
- ۲ - عدم سازگاری دیدگاه شومپیتر با وضعیت کشورهای در حال توسعه

تئوری روستو

روستو معتقد است که رشد و توسعه اقتصادی وی صرفاً دارای جنبه اقتصادی نیست بلکه حاصل تحولات اجتماعی است. از اینرو مسئله رشد و توسعه اقتصادی جوامع در بلند مدت قابل بررسی و قابل دستیابی است.

طبق نظر روستو تحولات اقتصادی یک جامعه
متاثر از شش گرایش اجتماعی است :

۱ - گرایش به توسعه علوم اساسی

۲ - گرایش به کاربرد علوم به منظور اهداف اقتصادی

۳ - گرایش به قبول ابداعات

طبق نظر روستو ... ❁

۴ – گرایش به جستجو و دستیابی به پیشرفتهای مادی

۵ – گرایش به مصرف

۶ – گرایش به بچه دار شدن

پنج مرحله رشد اقتصادی روستو

- ۱ - مرحله جامعه سنتی
- ۲ - مرحله ماقبل خیز (مرحله مقدماتی)
- ۳ - مرحله خیز (جهش اقتصادی)
- ۴ - مرحله بلوغ اقتصادی
- ۵ - مرحله مصرف انبوه

مرحله اول – جامعه سنتی

بازدهی تولید و تولید سرانه در این جوامع در حد بسیار پایینی است و تولید در قالب یک اقتصاد معیشتی و خود مصرفی صورت می گیرد .

کشاورزی رایج ترین فعالیت و مهمترین منبع تامین درآمد برای مردم و دولت است .

Payam Noor University Ebook

PNUEB

مرحله دوم – مرحله ماقبل خیز

دومین مرحله رشد مرحله مقدماتی است که جامعه در حال انتقال از جامعه سنتی به جامعه نوین است . در این مرحله تحولاتی آهسته به ویژه در طرز تفکر مردم و سازمانها جریان می یابد .

در مرحله ماقبل خیز طرز تفکر سنتی جای خود را به تفکر علمی می دهد و این دگرگونیها به نتایج زیر منجر می گردد :

- ۱ - تحرک اجتماعی ، حرفه ای و جغرافیایی
- ۲ - تحول تدریجی در تولید بخشهای کشاورزی و صنعتی
- ۳ - شکل گیری بنگاههای صنعتی در قالب جدید

در مرحله ما قبل خیز...

۴ - گسترش تجارت

۵ - رشد آموزش متناسب با نیازهای صنعتی و اقتصادی

۶ - گسترش امکانات حمل و نقل و ارتباطات

۷ - انجام سرمایه گذاریهای زیربنایی

مرحله سوم – مرحله خیز

این مرحله نقطه عطف مراحل رشد و توسعه عنوان شده از سوی **روستو** است . این مرحله توأم با نوآوریها و پیشرفتهای فنی و تکنولوژیکی است که منجر به رشد مداوم و سریع می گردد . (**تبدیل اقتصاد بسته به اقتصاد باز**)

از نظر روستو

دستیابی به رشد سریع از طریق بخشهای پیشتاز یا پیشرو میسر می‌گردد .
بخشهای پیشتاز بخشهای اقتصادی هستند که باعث انتقال مرحله ماقبل جهش به مرحله جهش می‌گردند .

رخدادهای مرحله خیز

- ۱ – مالکیت صنایع به جای مالکیت زمین و ابزار تولید
- ۲ – غلبه اقتصاد صنعتی به کشاورزی
- ۳ – افزایش نرخ پس انداز و سرمایه گذاری
- ۴ – گسترش صنایع جدید
- ۵ – انتقال تکنولوژی به بخش کشاورزی

رخدادهای مرحله خیز

- ۶ - تغییرات اساسی در روش تولید
- ۷ - تمرکز قدرت سیاسی در دست گروهی که بالاترین اولویت را به نوسازی جامعه می دهند
- ۸ - افزایش درآمد صاحبان سرمایه و کاهش درآمد مالکین زمین
- ۹ - شکل گیری تجارت بین المللی

خصوصیات بخشهای پیشرو از نظر روستو

- ۱ - رشد تقاضای آنها از سایر بخشها زیادتر است .
- ۲ - این بخشها از طریق رابطه داده و ستاده موجبات گسترش محصولات سایر بخشها را نیز فراهم می کنند .

چهار شرط رشد سریع اقتصادی بخشهای پیشتاز

- ۱ – افزایش تقاضاهای موثر برای فراورده های آن
- ۲ – وجود سرمایه کافی در مراحل اولیه
- ۳ – شناساندن محصولات آن به سایر بخشهای اقتصادی
- ۴ – همراه با گسترش ظرفیت در نظر گرفتن یک تابع تولیدی برای این بخشها

پیش شرطهای لازم برای وقوع مرحله خیز

۱ - افزایش نرخ سرمایه گذاری به بیش از ده درصد درآمد ملی

۲ - بهبود زیربنایی اقتصادی و رشد سریع یک یا چند بخش اساسی و کلیدی جامعه

۳ - ایجاد شرایط ، نهادها و سازمانهای لازم و ایجاد فضای سیاسی - اجتماعی لازم برای توسعه بخشهای کلیدی و مدرن اقتصاد

مرحله چهارم - مرحله بلوغ اقتصادی

رخدادها :

- ۱ - گسترش دامنه فعالیت‌های اقتصادی
- ۲ - پیشرفت‌های فنی و تغییرات تکنولوژی
- ۳ - گسترش شهرنشینی و مشارکت زنان
- ۴ - افزایش تعداد شاغلین در بخش خدمات

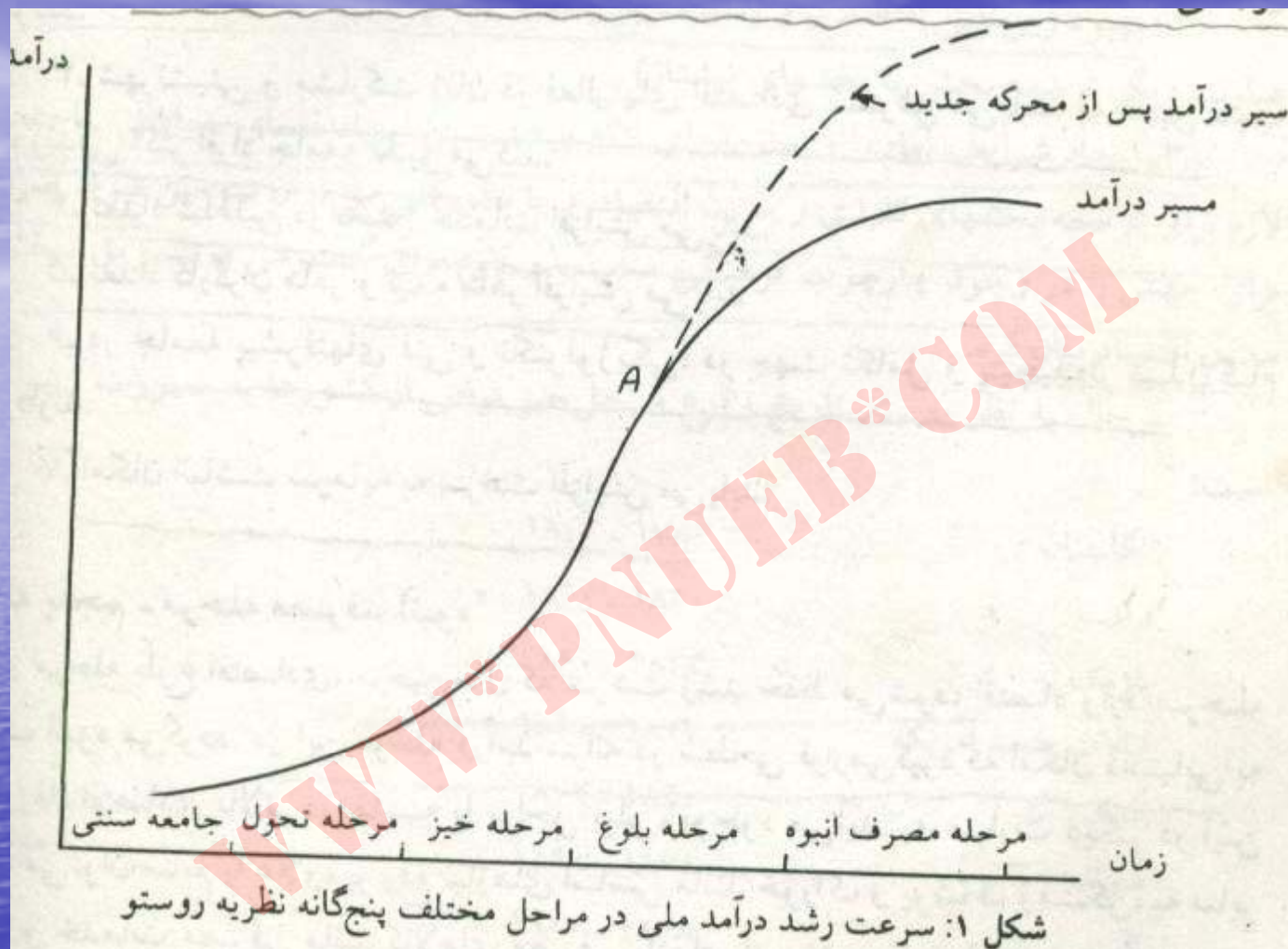
رخدادها :

- ۵ - افزایش تعداد کارگران ماهر و نیمه ماهر
- ۶ - تکامل و پیچیده تر شدن پیشرفتهای فنی
- ۷ - افزایش امکان انباشت سرمایه

مرحله پنجم – مرحله مصرف انبوه

تخصیص منابع علاوه بر رفع نیازهای اساسی (خوراک ، پوشاک ، مسکن) به سایر کالاها و خدمات مصرفی مانند کالاهای مصرفی بادوام ، آموزش و بهداشت

« مراحل پنج‌گانه تئوری رشد اقتصادی روستو »

ایرادات وارد بر نظریه روستو

۱ - لزوماً تمامی کشورها از مرحله جامعه سنتی عبور نکرده اند.

۲ - در نظریه روستو مصرف انبوه در قالب یکی از مراحل آن هم آخرین مرحله مطرح شده ، در حالیکه ...

ایرادات وارد بر ...

- ۳ - جدا کردن مراحل به این صورت که روستو عنوان می کند در همه موارد امکان پذیر نیست.
- ۴ - برای کشورهای در حال توسعه الزامی نیست که مانند کشورهای صنعتی قرن ۱۹ با روش آزمون و خطا پیش روند .

تئوری لوئیس

نظریه لوئیس به نام « نظریه توسعه اقتصادی با عرضه نامحدود نیروی کار » است .

لوئیس دوگانگی اقتصادی جوامع در حال توسعه را به عنوان مشخصه اصلی آنها شناخته و با استفاده از آن به تبیین پدیده « توسعه نیافتگی » پرداخته است .

بر اساس تئوری لوئیس جابجایی نیروی کار بین
دو بخش معیشتی و سرمایه داری مستلزم وجود
سه شرط :

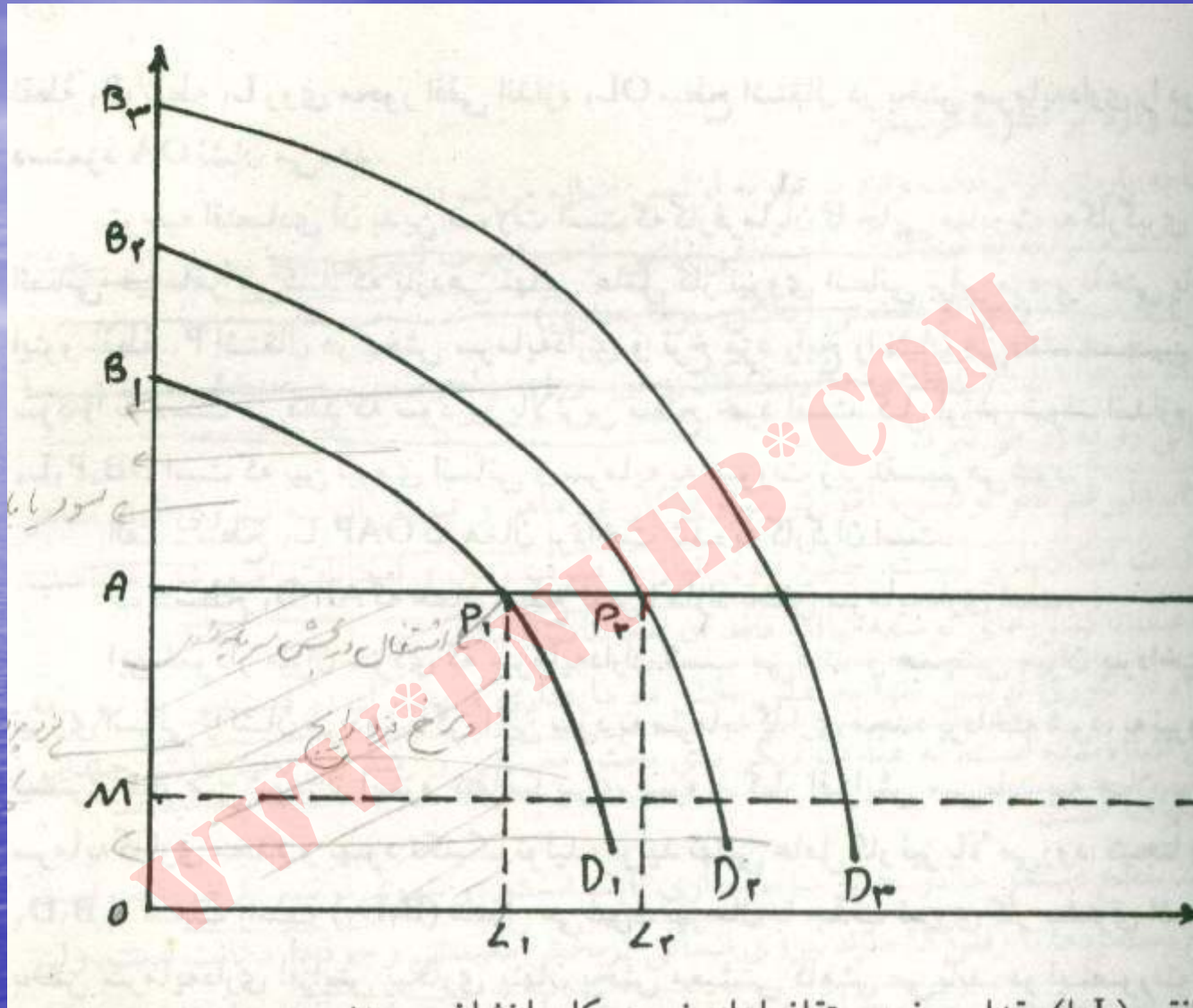
الف - نرخ مزد در بخش سرمایه داری صنعتی باید بالاتر
از تولید نهایی نیروی انسانی در بخش سنتی باشد .

بر اساس ...

ب - سرمایه گذاری در بخش صنعتی باید بطور نسبی و بطور مطلق ، نسبت به رشد جمعیت زیاد باشد .

ج - هزینه های آموزشی و بازآموزی برای تربیت تعداد کافی کارگران ماهر در طول زمان ثابت باشد .

S

L

Rayam Noor University Ebook

« مدل و نظریه لوئیس »

تئوری لوئیس به خوبی توانسته نقش و اهمیت تراکم سرمایه که ناشی از بکارگیری مازاد نامحدود نیروی کار بخش معیشتی است را در دستیابی به توسعه اقتصادی نشان دهد. با این وجود صنعتی شدن را تنها راه حل مشکلات کشورهای توسعه نیافته نمی داند.

ایرادات وارد بر نظریه لوئیس

- ۱ - عدم توجه به مشکلات اجتماعی مهاجرت از بخش معیشتی به بخش سرمایه داری
- ۲ - مهاجرت نیروی کار بومی منجر به کاستیهایی در بخش معیشتی می گردد
- ۳ - عدم امکان پذیری آموزش نیروی کار غیر ماهر در کوتاه مدت

ایرادات وارد بر ...

- ۴ - برای بخش معیشتی و رشد این بخش نقش چندانی در نظر گرفته نشده است .
- ۵ - ثابت بودن سطح دستمزدها در بخش سرمایه داری

ایرادات وارد بر...

۶ - انتقال نیروی کار صرفاً در اثر پرداخت دستمزد بیشتر صورت نمی گیرد .

۷ - اگر روند تمرکز سرمایه ، سرمایه بر باشد تئوری لوئیس کاربری خود را از دست خواهد داد .

تئوری میردال

در فرایند توسعه دو نوع اثر به وجود می آید که در جهت تقویت نبوده بلکه یکدیگر را تضعیف می کنند او این آثار را بنام اثر بازدارنده و اثر انتشار می نامد .

به عقیده او اثر بازدارنده در کشورهای در حال توسعه نقش اصلی را بازی می کند .

انواع نابرابریها از نظر میردال

نابرابریهای منطقه ای – عملکرد اقتصاد باز سرمایه داری در کشورهای در حال توسعه سبب وسعت نابرابریهای منطقه ای می گردد.

نابرابریهای بین المللی – نتایج تئوریهای تجارت بین الملل سبب افزایش نابرابریهای بین المللی می گردد .

عقیده میردال در رابطه با دولت

دولت‌های کشورهای در حال توسعه بایستی سیاست‌هایی را بکار گیرند که اثرات منفی بازدارنده را ضعیف و اثرات انتشاری مثبت را تقویت نمایند .

میردال دخالت دولت در بازار را در کشورهای در حال توسعه لازم می‌داند .

فصل پنجم

مدلهای رشد

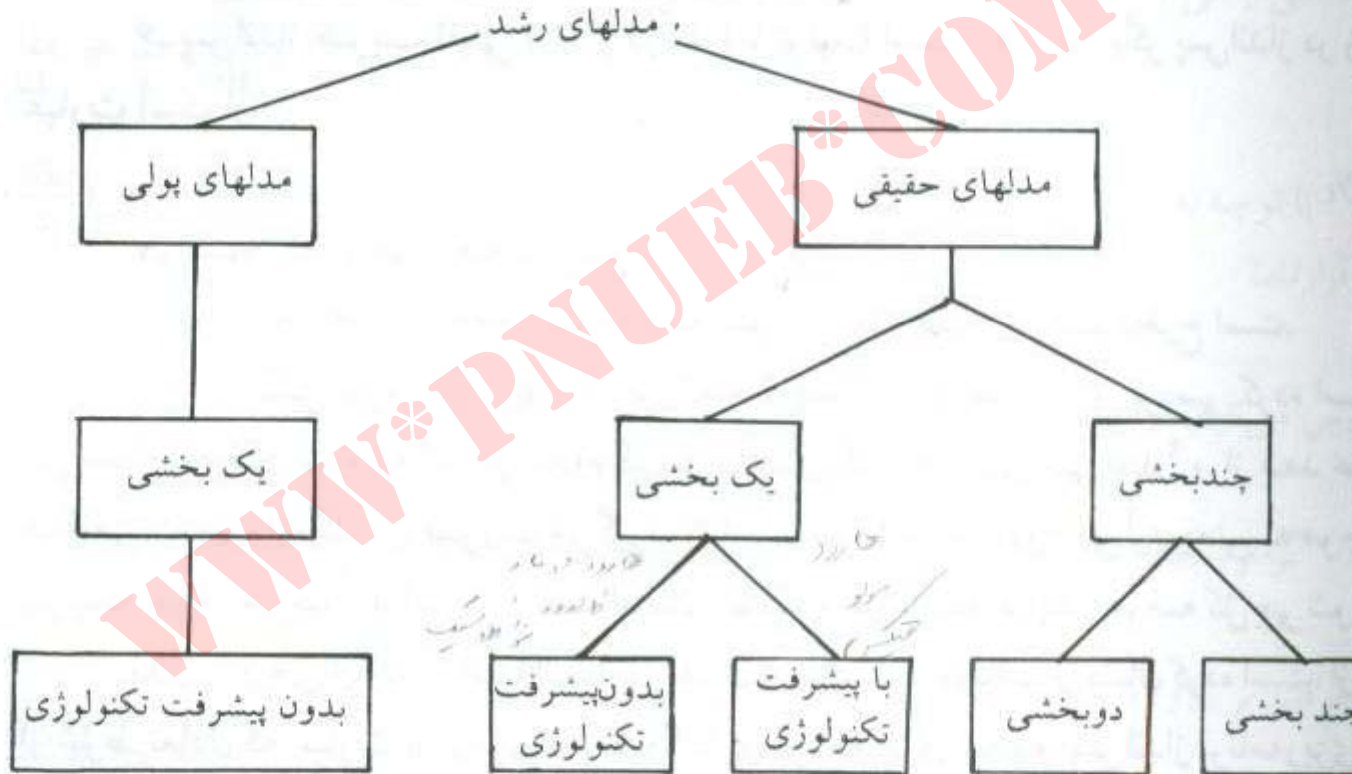
قدمت الگوهای رشد اقتصادی در ادبیات اقتصادی و سرمایه داری به اواخر دهه ۱۹۳۰ برمی گردد. ارائه این الگوها از جمله تحولات بعد از کینز است.

اولین کوشش علمی برای تدوین الگوی رشد اقتصادی توسط روی **هارود** (۱۹۳۹) صورت گرفت سپس در سال ۱۹۴۷ **دومار** نیز الگوی دیگری ارائه نمود.

نمودار شماره (۵-۱)

راهنمای تقسیم‌بندی مدل‌های رشد

مدل‌های حقیقی: مدل‌هایی هستند که در آنها پول نقشی ندارد. Payam Noor University Eb.

مدل‌های پولی: مدل‌هایی هستند که در آنها پول دخالت دارد.

مدل رشد هارود – دومار

فروض اساسی مدل

- ۱ – اقتصاد متشکل از یک بخش است.
- ۲ – تغییرات تکنولوژی وجود ندارد.
- ۳ – نیروی کار در طی زمان با یک نرخ ثابتی رشد می کند.

فروض اساسی مدل

- ۴ - نسبت سرمایه به تولید $(\frac{K}{y})$ ثابت است
- ۵ - مدل وضعیت اشتغال کامل را بررسی می کند
- ۶ - پس انداز ضریب ثابتی (۸) از درآمد (یا تولید) است
- $S_t = Sy_t$ پس انداز در زمان t
- ۷ - استهلاک در نظر گرفته نمی شود

سرمایه عامل اصلی حرکت در مدل رشد هارود – دومار

مدل با فرض اینکه در اشتغال کامل تعادل وجود دارد مطالب
را دنبال کرده است . از این رو از **شرط تعادل** که عبارت از
برابری سرمایه گذاری برنامه ریزی شده و پس انداز برنامه
ریزی شده است ، استفاده شده است .

$$I = S$$

$$I = sy$$

$$\frac{K}{Y} = v$$

$$y = \left(\frac{1}{v}\right)k$$

$$\frac{dy}{dt} = \frac{1}{v} \left(\frac{dk}{dt}\right)$$

$$\frac{dy}{dt} = \frac{1}{v} (I)$$

$$I = \frac{dy}{dt} \cdot v$$

$$\frac{dy}{dt} \cdot v = Sy$$

$$\frac{dy/dt}{y} = \frac{S}{v}$$

$$Y = \frac{S}{v}$$

طبق مدل هارود- دومار

نرخ رشد تولید ملی اولاً برابر نرخ رشد نیروی کار است و ثانياً با نرخ پس انداز (یا میل متوسط به پس انداز) رابطه مستقیم و با نسبت سرمایه به تولید رابطه معکوس دارد .

از سوی دیگر ، به صورت زیر در مدل نشان داده می شود
برای اینکه اقتصاد در مسیر رشد تعادلی قرار گیرد یعنی تولید
ملی (یا درآمد ملی) با نرخ رشد کند که وضعیت اشتغال کامل
باقی بماند ، باید سرمایه گذاری نیز با نرخ $(\frac{S}{V})$ رشد کند .

انتقادات وارد بر مدل هارود – دومار

۱ – نادیده گرفتن نقش تکنولوژی

۲ – شرط اساسی وجود رشد متعادل ($g = \frac{s}{v}$)

بستگی به پارامترهای (g, v, s) دارد که ارتباطی به یکدیگر ندارند و مقدار آنها ثابت است .

انتقادات وارد بر ...

۳ - نتیجه مدل با برخی از واقعیت‌های مشاهده شده منطبق نیست .

۴ - فرض ثابت بودن نسبت سرمایه به تولید ، یکی دیگر از اشکالات مدل هارود - دومار است .

مدلهای رشد نئوکلاسیک

- مدل رشد سولو بدون پیشرفت تکنولوژی

- مدل رشد سولو با پیشرفت تکنولوژی

Payam Noor University Ebook

PNUeb

فروض اساسی مدل رشد سولو بدون پیشرفت تکنولوژی

- ۱ - اقتصاد یک بخشی است .
- ۲ - نیروی کار با نرخ رشد ثابتی که برابر نرخ رشد جمعیت (g) است رشد می کند .
- ۳ - پس انداز ضریب ثابتی از تولید است : $S_t = sy_t$

فروض اساسی ...

۴ - تابع تولید کل پیوسته است و از نظر فنی امکان جانشینی عوامل تولید (نیروی کار و سرمایه) در آن وجود دارد .

$$Y = F(K, L)$$

$$Y = AK^{\alpha}L^{\beta}$$

$$\alpha + \beta = 1 \text{ با فرض}$$

۵ - بازده نسبت به مقیاس ثابت است .

فروض اساسی ...

۶ - اشتغال کامل وجود دارد .

۷ - در اقتصاد شرایط رقابت کامل در بازار محصول و عوامل تولید وجود دارد .

$$y = AK^a L^{1-a} \quad \text{مدل رشد اقتصادی سولو}$$

$$\frac{dy}{dt} = AaK^{a-1}L^{1-a} \frac{dk}{dt} + A(1-a)K^a L^{1-a-1} \frac{dL}{dt}$$

$$\frac{dy}{dt} = AaK^{a-1}L^{1-a} \frac{dk}{dt} + A(1-a)K^a L^{-a} \frac{dL}{dt}$$

$$\frac{dy/dt}{y} = \frac{AaK^{a-1}L^{1-a}}{AK^a L^{1-a}} \cdot \frac{dk}{dt} + \frac{A(1-a)K^a L^{-a}}{AK^a L^{1-a}} \cdot \frac{dL}{dt}$$

$$y^0 = aK^0 + (1-a)L^0$$

معادله رشد اقتصادی مدل سولو

$$Y^0 = \alpha K^0 + \beta g$$

ملاحظه می شود که بر طبق مدل رشد سولو ، نرخ رشد اقتصادی هم به نرخ رشد نیروی کار ($L^0 = g$) و هم به نرخ رشد سرمایه (K^0) بستگی دارد .

مدل سولو به واسطه در نظر نگرفتن پیشرفت
تکنولوژی با محدودیت و مشکل روبرو است .

$$Y^0 = aK^0 + \beta g$$

$$Y^0 = ak^0 + (1-a)L^0$$

$$Y^0 = aK^0 + L^0 - aL^0$$

$$Y^0 - L^0 = a(K^0 - L^0)$$

در این مدل سولو، به واسطه نبودن پیشرفت تکنولوژی
رشد تولید سرانه بطور مداوم از صفر بزرگتر نخواهد بود.

Payam Noor University Ebook

PNUEB

مقایسه مدل سولو و هارود – دومار

$$Y^0 = a\left(\frac{I}{K}\right) + \beta g$$

$$\frac{y}{k} = \frac{1}{v}$$

$$S = sy = I$$

$$Y^0 = a\left(\frac{sy}{k}\right) + \beta g$$

$$y = a\left(\frac{s}{v}\right) + \beta g$$

۱ – در مدل هارود – دومار نرخ رشد تولید فقط به نرخ رشد سرمایه بستگی دارد. در حالیکه در مدل سولو نرخ رشد تولید به نرخ رشد هر دو عامل تولید، سرمایه و نیروی کار بستگی دارد.

مقایسه مدل ...

۲- مدل سولو روی لبه تیغ نیست و مدل با حالت تصادفی بودن روبرو نیست .

۳- اگر $a=1$ باشد یعنی $a=0$ - $\beta = 1$ باشد در این صورت معادله رشد اقتصادی سولو به معادله رشد هارود - دوما تبدیل می شود .

فرایند مدل رشد سولو با پیشرفت تکنولوژی

$$Y = F(K, L, T)$$

$$\frac{dy}{dt} = \frac{dy}{dk} \cdot \frac{dk}{dt} + \frac{dy}{dL} \cdot \frac{dL}{dt} + dy'$$

$$\frac{dy/dt}{y} = \frac{dy}{dk} \cdot \frac{k}{y} \cdot \frac{dk/dt}{k} + \frac{dy}{dL} \cdot \frac{L}{Y} \cdot \frac{dL/dt}{L} + \frac{dy'}{y}$$

Payam Noor University Ebook

مدل نهایی رشد سولو با پیشرفت تکنولوژی

معادله رشد اقتصادی مدل با پیشرفت تکنولوژی

$$Y^0 = E_K K^0 + E_L^0 L + t^0$$

قابل ملاحظه است که در فرایند رشد تولید ملی ، علاوه بر رشد سرمایه و نیروی انسانی ، پیشرفت تکنولوژی هم مطرح است .

نرخ رشد اقتصادی در شرایط وجود پیشرفت
تکنولوژی بدلیل حضور t^0 در معادله مربوط بیشتر از
نرخ رشد اقتصادی در حالت بدون پیشرفت تکنولوژی
است .

فصل ششم

روشهای دستیابی به توسعه اقتصادی

طرح روشهای دستیابی به توسعه اقتصادی در قالب
دو دیدگاه نظری و عملی

Payam Noor University Ebook

PNUEB

دیدگاه نظری :

در چهار چوب مباحث نظری ، پرداختن به نظریه
رشد متعادل و نظریه رشد غیر متعادل

دیدگاه عملی :

در چهارچوب دیدگاه عملی ، ارائه پنج استراتژی
توسعه شامل استراتژی پولی ، استراتژی اقتصاد باز
، استراتژی صنعتی شدن ، استراتژی انقلاب سبز ،
استراتژیهای سوسیالیستی توسعه

رشد متعادل و غير متعادل

نظريه رشد متعادل

طرح : اوایل دهه ۱۹۵۰

طراحان : لوئیس نورکس و روزن اشتاین

Payam Noor University Ebook

PNUEB

طرفداران نظریه رشد متعادل معتقدند که برای

رهایی از حالت سکون و رکود تولیدی و فقر موجود در جوامع توسعه نیافته باید یک تلاش همه جانبه در کلیه بخشهای اقتصادی صورت پذیرد .

برای رهایی از دایره فقر و عقب ماندگی باید سرمایه گذاریهای وسیع و همزمان در بخشهای متعدد و مختلف اقتصادی صورت گیرد .

نظریه روزن اشتاین (نظریه فشار بزرگ)

طبق نظر روزن اشتاین :

اولین قدم در راه توسعه ، تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص است .

گام بعدی در راه توسعه ، سرمایه گذاریهای وسیع و همزمان در بخشهای متعدد و مکمل است .

نظریه نورکس

او پدیده توسعه نیافتگی را از دیدگاه دوره‌های باطل فقر بررسی می‌کند.

« نمودار دور تسلسل فقر »

نورکس با انکار نقش تجارت خارجی برای رهایی از بازارهای محدود داخلی و تاکید به نقش بازارهای داخلی در ایجاد توسعه دور باطل دیگری را مطرح می کند .

نورکس معتقد است که گریز از بن بست دوره‌های فقر نیازمند سرمایه گذاریهای گسترده و همزمان در دامنه وسیعی از صنایع مختلف است

نظریه نلسون

نظریات نلسون بیشتر بر پایه **تئوری مالتوس** استوار است .
او معتقد است که بیماری اقتصادی کشورهای توسعه نیافته
قرار گرفتن سطح درآمد سرانه آنها در سطح حداقل معاش
است .

دلایل قرار گرفتن اقتصاد کشورهای توسعه نیافته در دام تعادل در سطح پایین

۱ - وابستگی بسیار زیاد و بین نرخ رشد جمعیت و نرخ رشد درآمد سرانه

۲ - تمایل ناچیز به افزایش سرمایه گذاری سرانه

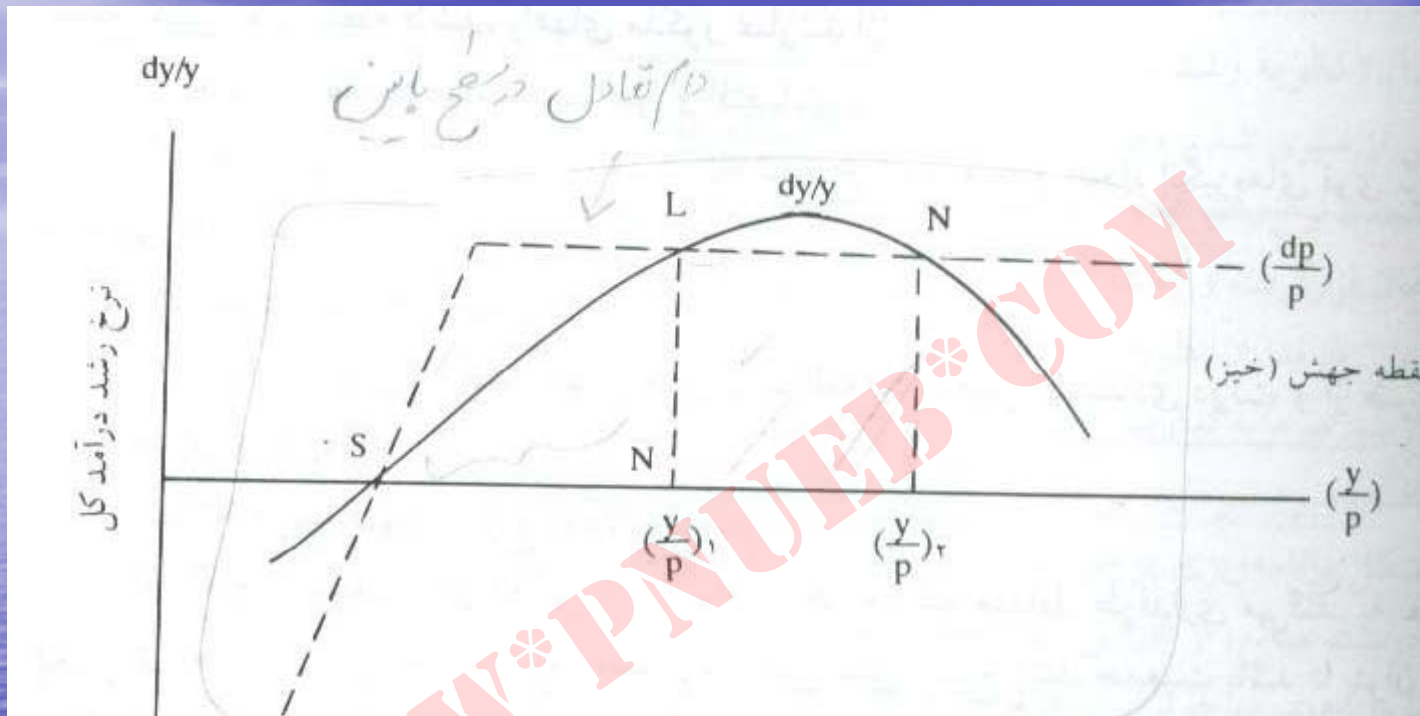

دلایل قرار گرفتن ...

۳ - کمیابی زمینهای قابل کشت

۴ - روشهای تولیدی با بازدهی پایین

۵ - وجود سکون فرهنگی و منجر شدن آن به سکون اقتصادی

« شکل فوق نشان دهنده دام تعادل از سطح پایین است »

راههایی که می توان از بازگشت به نقطه دام
تعادل در سطح پایین (S) مانع شد :

۱ - برقراری محیط مناسب سیاسی و اقتصادی

۲ - تغییر ساختار اجتماعی در جهت کاهش نرخ زاد و ولد
و ایجاد انگیزه های قوی جهت تولید بیشتر

راههایی که می توان از ...

۳- بهبود روشهای تولید

۴- افزایش سرمایه گذاریها از طریق برنامه های دقیق اقتصادی دولت و از طریق سرمایه های خارجی

۵- اتخاذ سیاستهای توزیع عادلانه درآمد

اشکالات اساسی نظریه نلسون

- نلسون معتقد به یک رابطه مستقیم بین درآمد سرانه و نرخ رشد جمعیت و درآمد سرانه و نرخ رشد درآمد ملی است در حالیکه ...

- نلسون نظریه خود را بدون توجه به بعد زمان مطرح کرده و به رابطه بین رشد جمعیت و رشد درآمد ملی در طول زمان توجهی نکرده است .

نظریه رشد نامتعادل

اقتصاددانانی چون سنیگر ، کیندل برگر ، هیرشمن ،
استرین ، روستو و ... از پیروان نظریه رشد نامتعادل
اقتصادی هستند .

نظریه هیرشمن

هیرشمن معتقد است بدلیل کمبود سرمایه ، باید سرمایه گذاری را از بخشهای پیشتاز شروع کرد . این بخشها طبق نظریه هیرشمن بخشهایی از اقتصاد هستند که دارای بازدهی بالا بوده و در عین حال محرک سایر بخشها نیز می باشند .

از نظر **هیرشمن** توسعه تنها در شرایط رشد نامتعادل امکان پذیر است ، آن هم تنها از طریق سرمایه گذاری در طرحهای اجتماعی بالاسری (SOC) و سرمایه گذاری در فعالیتهای مستقیماً مولد (DPA)

استراتژیهای عملی

۱ - استراتژی پولی : محور اصلی توسعه بخش خصوصی

۲ - استراتژی اقتصاد باز : تاکید خاص بر بخش تجارت خارجی و سرمایه گذاری بخش خصوصی خارجی

استراتژیهای عملی

۳ - استراتژی صنعتی شدن: قائل بودن نقش کلیدی برای دولت، حمایت از مداخلات وی، تاکید خاص بر ایجاد و توسعه صنایع اعم از کالاهای مصرفی صنعتی و سرمایه ای

۴ - استراتژی انقلاب سبز: بخش کشاورزی بعنوان محور اصلی یا بخش پیشتاز

Payam Noor University Ebook

PNUEB

استراتژیهای ...

۵ - استراتژیهای سوسیالیستی توسعه

طرح و اجرای برنامه های توسعه به عهده دستگاه برنامه ریز مرکزی است ، که این دستگاه بر اغلب فعالیتهای اقتصادی ناظر است .

فصل هفتم

نقش دولت در توسعه اقتصادی (وظایف دولت)

- ۱ - گسترش خدمات اجتماعی و زیر ساختهای توسعه (بالا بردن توان تولیدی افراد و کیفیت نیروی کار)
- ۲ - سیاست پولی ، مالی ، سیاست کسر بودجه (کنترل مصرف ، پس انداز ، سرمایه گذاری ، تولید و اشتغال)
- ۳ - بازرگانی بین المللی و سیاستهای حمایتی

Payam Noor University Ebook

PNUEB

بازرگانی بین المللی و سیاستهای حمایتی

- ۱ - کاهش واردات کالاهای لوکس و مصرفی
- ۲ - استفاده از کالاهای ساخت داخل
- ۳ - اتخاذ قوانین صحیح که امر صادرات را تسهیل نماید
- ۴ - کمک و تشویق صادر کنندگان داخلی
- ۵ - بستن تعرفه های گمرکی به کالاهای وارداتی که مشابه آن در داخل تولید می شود .

فصل هشتم

توزیع درآمد و توسعه اقتصادی

یکی از مهمترین جدلهای فکری امروز ممالک در حال توسعه ارتباط و یا احتمالاً تعارض بین عدالت اجتماعی و توزیع درآمدها با نرخ رشد و توسعه اقتصادی است .

عوامل موثر نابرابری در توزیع درآمدها

عوامل موجه و غیر موجه اختلاف در توزیع درآمدها

تواناییهای جسمی و فکری ، آموزش و پرورش ، سطح تحصیلات ، ارث ، سن و دوران زندگی ، ریسک پذیری افراد ، خصوصیت‌های قومی ، عوامل جبری و تصادفی

نقش دولت در توزیع درآمد

- ۱ - تغییر در توزیع درآمد به وسیله سیاستهای بلند مدت و غیر مستقیم ، شامل : اصلاح در نظام مالکیت ، اصلاح نظام مالیاتی و قوانین ارث ، ایجاد اشتغال و ...
- ۲ - تاثیرگذاری دولت در توزیع درآمد از طریق مالیاتها و پرداختهای انتقالی

توزیع درآمد از دیدگاه تئوری

- ۱ - توزیع مقداری درآمد یا توزیع شخصی (کل درآمد افراد یا گروهها ، در نظر گرفته می شود)
- ۲ - توزیع درآمد مبتنی بر عوامل تولید (سهم هر یک از عوامل تولید را از سهم کل درآمد ملی مشخص می کند)

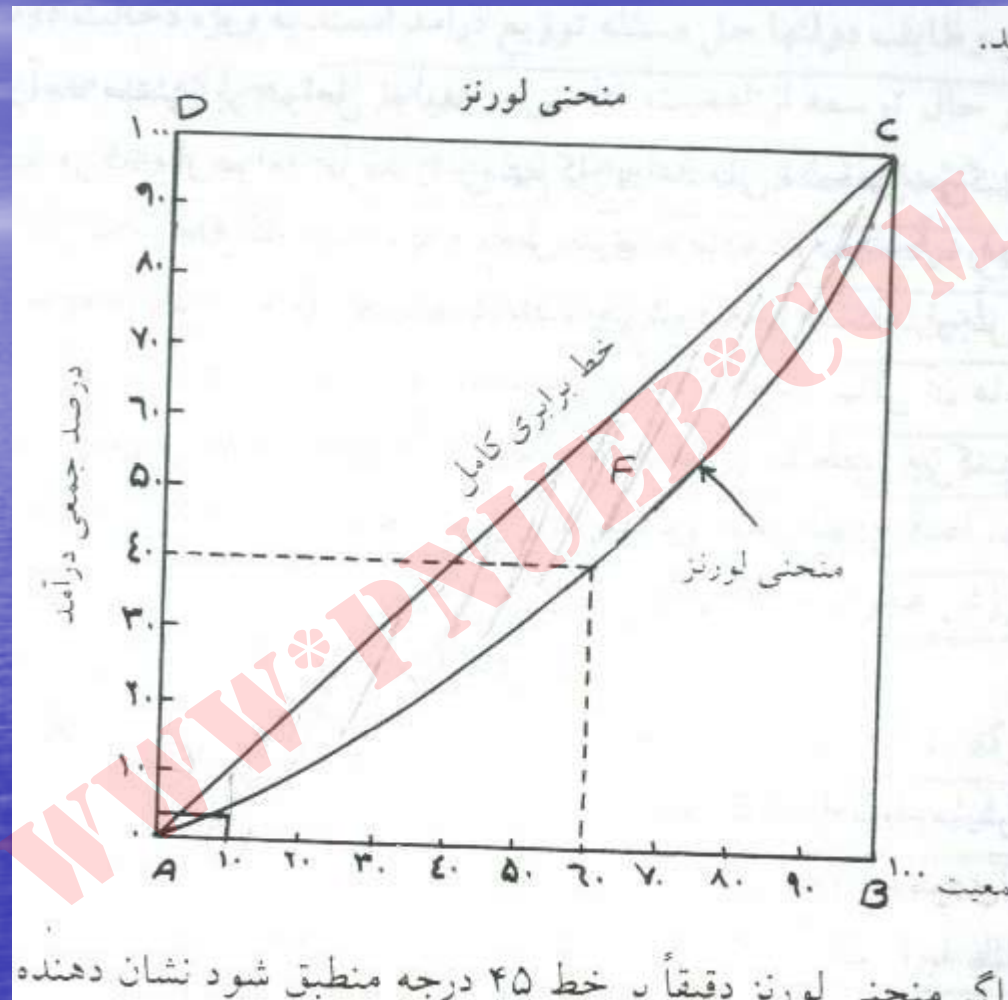
شاخص های اندازه گیری توزیع درآمد

۱ - منحنی لورنز

منحنی لورنز رابطه بین درصد کل درآمد و درصد دریافت کنندگان درآمد را نمایش می دهد .

اگر برابری کامل درآمدها در جامعه رخ دهد یعنی منحنی لورنز روی خط ۴۵ درجه قرار گیرد ، به ۱۰٪ کم درآمدترین جمعیت جامعه ۱۰٪ درآمد ملی و ... اختصاص می یابد .

۲ - ضریب جینی

این ضریب بوسیله محاسبه نسبت مساحت قسمت هاشور خورده به مساحت مثلث ABC بدست می آید.

ضریب جینی برابر است با :

مساحت سطح هاشور خورده

مساحت سطح ABC

اگر مقدار ضریب برابر صفر باشد نشان از برابری کامل توزیع درآمدها در جامعه است .

Payam Noor University Ebook

۳ - دهکها

سهم نسبی هر یک از گروههای ده گانه جمعیت را نشان می دهد ، به ترتیب سهم ۱۰% فقیرترین تا ۱۰% ثروتمندترین جمعیت

فصل نهم

آموزش و پرورش و نقش آن در توسعه اقتصادی

فیزیکی و مادی

سرمایه

انسانی (تواناییها و مهارتهایی که فرد کسب

می کند)

تعیین کننده خصوصیت و روند توسعه اقتصادی و
اجتماعی هر کشور ، منابع انسانی آن کشور است .

Payam Noor University Ebook

نقش آموزش و پرورش در رشد و توسعه اقتصادی

- ۱ - ارتقاء سطح کارایی و قابلیت نیروی کار
- ۲ - انطباق نیروی کار در هنگام تغییرات شرایط کار (تکنولوژیکی)
- ۳ - استفاده بهتر از ماشین آلات و تجهیزات و تکنولوژی پیشرفته

نقش آموزش و پرورش در ...

۴ - تخصیص مناسب تر عوامل تولید که موجب انطباق و تحرک در نیروی کار و سرمایه و منابع در سازمان می گردد

۵ - خلق ابداعات و شکوفایی استعدادها و تحصیل مهارتها

نقش آموزش و پرورش در ...

۶- ایجاد زمینه لازم برای نگرشهای فرهنگی و اجتماعی مناسب توسعه اقتصادی

۷- نقش موثر در شکل گیری توزیع عادلانه درآمد

رسمی یا آکادمیک

غیر رسمی یا آموزش

ضمن خدمت

آزاد همگانی

انواع آموزش و پرورش

Payam Noor University Ebook

PNUEB

آموزش و پرورش رسمی یا آکادمیک

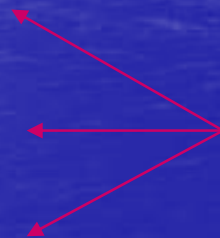
وظیفه این بخش : آماده کردن افراد برای آموزشهای تخصصی تر بعدی و احراز مشاغل گوناگون

آموزش ابتدایی

آموزش متوسطه

آموزش عالی

دوره های آموزش و پرورش رسمی

Payam Noor University Ebook

آموزش ضمن خدمت

به آموزشهایی اطلاق می شود که کارکنان یک سازمان قبل از استخدام و یا در حین دوران خدمت دائماً و یا به صورت منقطع و ادواری دریافت می کنند .

آموزش آزاد

آموزشهای آزاد و همگانی

آموزش همگانی

آموزش آزاد : افراد داوطلبانه دوره هایی را می گذرانند و هدف آنها ارتقاء کیفی کارشان و توسعه و بهبود مهارتهایشان می باشد .

Payam Noor University Ebook

PNUEB

آموزش همگانی :

الف - آموزشهایی که جامعه بطور عام در اختیار افراد قرار می دهد .

ب - آموزشهایی که خانواده بطور خاص در اختیار فرزندان قرار می دهد.

ویژگیهای نظام آموزشی کشورهای توسعه نیافته

- ۱ - بی سوادی عمومی
- ۲ - سرمایه گذاری در آموزش رسمی
- ۳ - عدم کارآیی
- ۴ - تقاضا برای آموزش
- ۵ - عدم تناسب با نیازهای اجتماعی

ویژگیهای نظام ...

- ۶ - نظام نابرابر آموزش و پرورش
- ۷ - بیکاری تحصیل کرده ها
- ۸ - فرار مغزها و وابستگی فکری
- ۹ - انتزاعی و تئوریک بودن آموزشها
- ۱۰ - عدم وجود تنوع در آموزشها

پیشنهادات

- ۱ - توجه بیشتر به سرمایه انسانی
- ۲ - جلوگیری از بیکاری نیروی انسانی
- ۳ - کاهش روند فزاینده بودجه آموزشی و ...
- ۴ - کاهش کمکهای مالی در سطح عالی آموزش ،
کاستن هزینه های اجتماعی آموزش و افزودن هزینه های
شخصی آموزش

پیشنهادات

- ۵ - توجه بیشتر به آموزش روستایی
- ۶ - اصلاح و تعدیل نظام نابرابر آموزشی
- ۷ - در ارزش گذاریها ، تعیین درآمد و استخدام علاوه بر مدرک تحصیلی به تواناییها و مهارتهای افراد توجه گردد
- ۸ - اقدامات مناسب جهت جلوگیری از فرار مغزها

فصل دهم

تکنولوژی و توسعه اقتصادی

در سالهای اخیر پیشرفتهای تکنولوژیکی موجب تغییرات زیادی در زمینه هزینه های تولید و بهره وری شده و به تبع آن ، ساختارهای جهانی و ملی تولید ، تجارت و اشتغال را دگرگون کرده است .

تعریف تکنولوژی :

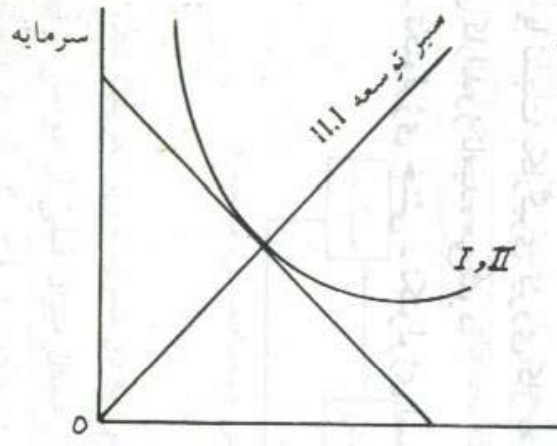
الف - عاملی است که با استفاده از همان میزان قبلی از عوامل تولید ، امکان تولید بیشتر را فراهم می کند . از این رو پیشرفت تکنولوژی باعث می شود که بتوان با صرف هزینه ای مطابق گذشته محصول بیشتری به دست آورد .

تعریف تکنولوژی :

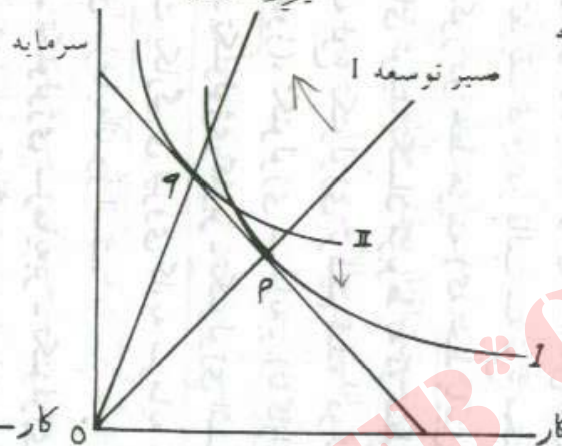
ب - تکنولوژی عاملی است که با استفاده از مقادیر کمتری از عوامل تولید ، امکان تولیدی به اندازه قبل فراهم می شود .

$$II > I$$

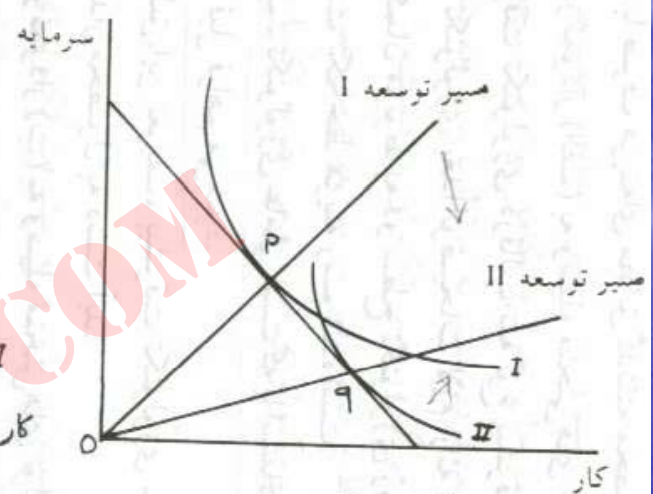

نمودار الف

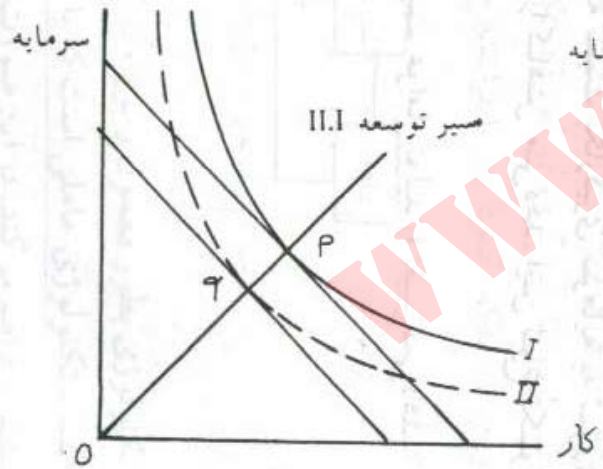
تکنولوژی خنثی

تکنولوژی سرمایه‌بر

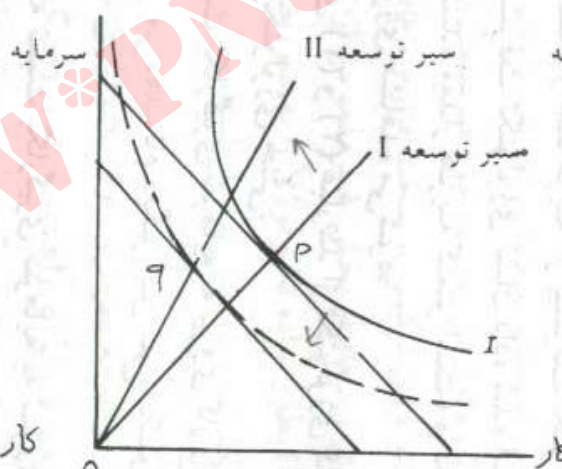

تکنولوژی کاربر

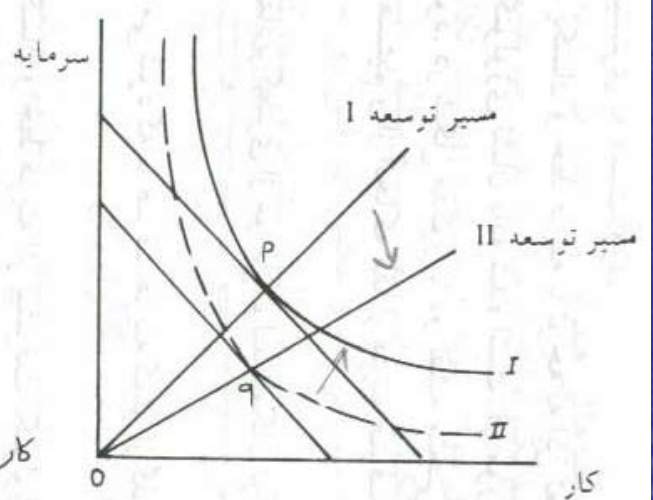

نمودار ب

تکنولوژی خنثی

تکنولوژی سرمایه‌بر

تکنولوژی کاربر

عنوان چہار جزء اصلی تکنولوژی از سوی مرکز انتقال تکنولوژی آسیا و اقیانوسیه :

۱ - ماشین آلات و ابزار تولیدی

۲ - مهارتہا و تجربیات تولیدی نیروی انسانی

۳ - اطلاعات و دانش فنی تولید

۴ - سازماندہی و مدیریت

آثار تحولات تکنولوژی

۱ - اثر در کوتاه مدت و در سطح خرد

۲ - اثر در بلند مدت و در سطح کلان

Payam Noor University Ebook

PNUEB

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

اثر ایجاد تکنولوژی جدید در کوتاه مدت به صورت زیر قابل مشاهده است :

۱ - افزایش محصولات بیشتر در واحد زمان

۲ - کاهش قیمت محصولات

۳ - تولید محصول جدید

۴ - ارتقاء کیفیت محصولات

فرایند توسعه تکنولوژی

توسعه تکنولوژی مفهومی فراتر از خلق تکنولوژی است بطور کلی توسعه تکنولوژی ناظر بر کلیه تلاشها و فعالیتهایی است که برای ارتقاء سطح تکنولوژی صورت می گیرند . این تلاشها ممکن است به خلق یک تکنولوژی جدید منجر شده و یا تکنولوژی موجود را بهبود دهد .

تکنولوژی و توسعه اقتصادی

انقلاب صنعتی و پیشرفتهای فنی و اقتصادی ناشی از آن موجب گردید که جوامع اروپایی از نظر سطح توسعه و کاربرد تکنولوژیهای مختلف فاصله های وسیعی نسبت به سایر جوامع پیدا کنند .

انتقال تکنولوژی

انتقال تکنولوژی فرایند یا زنجیره ای منظم از فعالیتهای هدفمندی است که از طریق آن مجموعه عناصر تکنولوژی در مکانی به جز مکان اولیه ایجاد تکنولوژی به کار گرفته می شود .

رایج ترین روشهای انتقال تکنولوژی

- ۱ - انتقال از طریق قراردادهای اجرای طرح کلید در دست
- ۲ - سرمایه گذاری مستقیم خارجی
- ۳ - انتقال با استفاده از روش پیمانکاری جزء
- ۴ - انتقال به صورت مشارکت مشترک

رایج ترین روشهای ...

۵ - کسب پروانه به صورت عقد قرارداد حق امتیاز مالیاتی

۶ - انتقال از طریق قراردادهای ارائه اطلاعات یا دانش فنی ، خرید ماشین آلات و تجهیزات و...

۷ - انتقال سیستم تکنولوژی

۸ - انتقال غیر مستقیم تکنولوژی یا انتقال تحت نظارت واسطه گری

عوامل اثر گذار بر نحوه انتقال تکنولوژی

۱ - انگیزه هدف ، معیار و سود مورد توافق خریدار و فروشنده تکنولوژی

۲ - سطح تکنولوژی و قابلیت‌های خریدار در امر انتقال کامل آن

عوامل اثر گذار ...

۳ – استراتژی فروشده برای فروش تکنولوژی

۴ – منابع اطلاعات موجود و قدرت چانه زنی خریدار

۵ – مدیریت کلی تجاری و تکنولوژی کشور خریدار

توسعه سرمایه انسانی و سرمایه مادی در ایران و جهان

شاخص سنجش توسعه سرمایه انسانی مبتنی است به سه شاخص اقتصادی و اجتماعی مهم ، یعنی امید زندگی ، مواد و قدرت خرید درآمد سرانه برای تامین مایحتاج ضروری و نیازهای اساسی افراد .

فصل یازدهم

نگاهی گذرا به موقعیت اندونزی در جهان

- موقعیت جغرافیایی
- جمعیت
- اهمیت استراتژیک اندونزی در منطقه

- موقعیت اقتصادی – اجتماعی اندونزی پیش از اجرای برنامه های توسعه
- موقعیت اندونزی پس از اجرای برنامه های توسعه اقتصادی
- مشکلات اقتصادی دولت اندونزی در نیمه های دهه هشتاد
- سرمایه گذاری های خارجی
- درآمد سرانه تغییرات در ساختار صادرات غیر نفتی

Payam Noor University Ebook

بخش دوم

برنامه ریزی

مروری بر مفاهیم و نکات اساسی در فرایند برنامه ریزی
اقتصادی (در سطح کلان - بخش طرح)

Payam Noor University Ebook

PNUEb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

مقدمه

نحوه سازماندهی برنامه ریزی اقتصادی در یک کشور به عوامل زیر بستگی دارد :

- ماهیت نظام برنامه ریزی
- هدف خاص برنامه ریزی توسعه
- عوامل تکنیکی
- عوامل محیطی
- ویژگیهای نظامهای سیاسی ، اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی کشور

تعریف برنامه ریزی

فرایندی است که طی آن به صورت آگاهانه و ارادی به منظور حصول به اهداف مشخص اقتصادی مانند ایجاد تغییرات مطلوب در متغیرهای کلان اقتصادی چون تولید ناخالص ملی ، مصرف ، پس انداز و... تصمیم گیری می شود .

ویژگیهای مهم هر برنامه اقتصادی

بخش اول : طراحی و تدوین مجموعه ای از پروژه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی سازگار با یکدیگر

بخش دوم : مسئله اجرا و تفویض اختیار برای اجرای برنامه تدوین شده است .

هر یک از این دو بخش به چند مرحله تقسیم می شوند .

شرایط لازم برای کسب موفقیت برنامه ریزی اقتصادی

۱ - سازمان برنامه ریزی (تشکیلاتی در قالب سازمان یا وزارتخانه)

۲ - اطلاعات آماری (بررسی امکانات و نیازهای جامعه)

۳ - تعیین اهداف (افزایش درآمد سرانه ، بالابردن نرخ اشتغال و...)

Payam Noor University Ebook

PNUEB

شرایط لازم برای ...

۴- تعیین اولویتهای برنامه (نیازهای کوتاه مدت و بلندمدت و توجه به منابع انسانی و مادی)

۵ - آماده و مهیا نمودن منابع اقتصادی (طراحی هزینه های دولت با توجه به درآمدهای آن و اهداف برنامه)

شرایط لازم برای ...

۶ - تعادل در برنامه

تعادل فیزیکی : تعادل بین افزایش برنامه ریزی در تولید کالاها و ...

توازن مالی یا پولی : برقراری متعادل در درآمدهای قابل تصرف فردی ...

۷ - وجود تشکیلات اداری سالم و موثر

Payam Noor University Ebook

PNUEB

شرایط لازم برای ...

۸- سیاست مناسب توسعه

انتخاب سیاست و توسعه اقتصادی مناسب سبب جلوگیری از هر گونه ناهنجاری در طی برنامه می گردد .

۹- صرفه جویی های اقتصادی در بخش دولتی

در طول برنامه باید به کمک سیاستهای مناسب ، در جهت صرفه جویی های اداری تلاش شود .

شرایط لازم برای ...

۱۰ - بنیاد آموزشی و همکاری عمومی

بنیادهای آموزشی سبب سوق یافتن ارزشهای اخلاقی مردم به سطح مطلوب می گردد . چرا که برنامه ریزی اقتصادی نیاز به همکاری همه جانبه مردم دارد .

۱۱ - الگوی مصرف

انواع برنامه ریزی اقتصادی

الف - به اعتبار نظامهای اقتصادی

ب - برنامه ریزی اعتبار جامعیت

ج - به اعتبار الزام در اجرا

د - از نظر مدت زمان اجرا

ه - به اعتبار حوزه شمول جغرافیایی برنامه

و - به اعتبار نحوه تهیه برنامه

ز - برنامه ریزی سطح برنامه

برنامه ریزی به اعتبار نظامهای اقتصادی

۱ - برنامه ریزی نظام سرمایه داری (خاص کشورهای پیشرفته و صنعتی)

۲ - برنامه ریزی سوسیالیستی و کمونیستی (هدف : کشور در دوران انتقال به کمونیسم به طور کامل صنعتی شود .)

برنامه ریزی به اعتبار ...

۳- برنامه ریزی اقتصادی در نظامهای مختلف

هدف : از بین بردن نکات منفی نظام غیر متمرکز و تقویت نکات مثبت سیستم متمرکز در جهت رفاه مردم

۴- برنامه ریزی توسعه

هدف : جوامع توسعه نیافته بطور اساسی و در کل متحول شوند .

برنامه ریزی توسعه کشورهای در حال
توسعه از چهار مرحله گذشته است :

مرحله اول – برنامه ریزی پروژه های منفک

مجموعه ای از پروژه ها در کنار هم قرار گرفته و برنامه
حاصل می شد .

Payam Noor University Ebook

PNUeb

برنامه ریزی توسعه کشورهای...

مرحله دوم – برنامه ریزی سرمایه گذاری تلفیق شده دولتی

ارائه پروژه های مختلف از سوی نهادهای مختلف به یک نهاد مرکزی جهت تلفیق آنها و انتخاب مجموعه ای از بین آنها به عنوان برنامه

برنامه ریزی توسعه کشورهای...

مرحله سوم – برنامه ریزی جامع

کل اقتصاد اعم از بخش دولتی و بخش خصوصی را در بر می گیرد و معمولاً در سه سطح مطرح است

Payam Noor University Ebook

PNUEB

سطوح برنامه ریزی جامع :

۱- کلان یا ماکرو : متخصص کمتر ، آمارها با تفصیل کمتر و در زمان محدود قابل طراحی

۲- طرح : متخصص بیشتر ، آمارها مفصل تر و زمان طولانی تر

۳- بخش : تخصص و آمارها بین دو سطح کلان و طرح

برنامه ریزی توسعه کشورهای ...

مرحله چهارم – برنامه ریزی هسته های اصلی

پذیرفتن این امر که تمام مسائل بخش را از همان ابتدا و طی برنامه توسعه نمی توان شناسایی و حل کرد اما باید مشکلات اصلی شناسایی شده و مورد تهاجم برنامه ریزی قرار گیرد .

ویژگیها و مزیت های مرحله چهارم

- ۱ - شناسایی مشکلات اصلی هر بخش اقتصادی
- ۲ - طرح پروژه ای جهت حل مشکلات اصلی هر بخش
- ۳ - اختصاص درصد محدودی از منابع جهت حل مشکلات...
- ۴ - نیروی انسانی متخصص محدود روی چند مشکل اصلی متمرکز می شوند .

Payam Noor University Ebook

ب - برنامه ریزی اعتبار جامعیت

۱ - برنامه جامع - کل اقتصاد را در بر می گیرد .

۲ - برنامه محدود - کل اقتصاد را در بر نمی گیرد .

ج - برنامه ریزی به اعتبار الزام در اجرا

۱ - برنامه ریزی اخباری (دادن اطلاع به عاملان اقتصادی)

۲ - برنامه ریزی دستوری یا اجباری (جزء جدایی ناپذیر سیستم سوسیالیستی - عدم آزادی فعالیتهای اقتصادی)

برنامه ریزی به اعتبار ...

۳ - برنامه ریزی ارشادی یا اختیاری (بکارگیری بازار و مکانیسم حاکم بر آن در جریان تصمیم گیریهای اقتصادی)

۴ - برنامه ریزی مختلط

ترکیبی از سه برنامه ریزی اخباری ، دستوری و ارشادی است . در جایی صرفاً اطلاعاتی ، در جایی اجبار در اجرا و در جایی حالت ارشاد دارد .

د - برنامه ریزی از نظر مدت زمان اجرا

۱ - برنامه ریزی کوتاه مدت

۲ - برنامه ریزی میان مدت

۳ - برنامه ریزی بلند مدت

۵ - برنامه ریزی به اعتبار حوزه شمول جغرافیایی برنامه

- ۱ - برنامه ریزی محلی
- ۲ - برنامه ریزی منطقه ای
- ۳ - برنامه ریزی ملی
- ۴ - برنامه ریزی بین المللی

و – برنامہ ریزی بہ اعتبار نحوہ تھیہ برنامہ

۱ – با مشارکت مردم

۲ – بدون مشارکت مردم

Payam Noor University Ebook

PNUEB

...کتابخانہ الکترونیک پیام نور....

ز - برنامه ریزی سطح برنامه

۱ - در سطح کلان

۲ - در سطح بخش

۳ - در سطح طرح

Payam Noor University Ebook

PNUEb

...کتابخانه الکترونیک پیام نور....

برنامه ریزی کلان

با دریافت اهداف کیفی از سیاستگذار شروع می شود
و با تعیین چارچوبهای بخشی پایان می پذیرد .

در سطح این برنامه متغیرهای مرسوم مانند اشتغال ،
ارز ، مصرف و... مد نظر قرار می گیرد .

Payam Noor University Ebook

PNUEB

برنامه ریزی بخش

از چهارچوبهای متغیرهای کلان بخشی شروع می شود و با تعیین متغیرهای زیر بخشها پایان می پذیرد .

مثال : به فرض قرار است تولید کل کشاورزی ۷٪ افزایش داشته باشد ← گندم ۳٪ افزایش داشته باشد
شروع برنامه بخش است ← نهایت برنامه بخش است

برنامه ریزی طرح

از متغیرهای زیر بخش شروع و در قالب پروژه های مختلف تدوین می شود .

مثال : تولید گندم باید ۳٪ افزایش داشته باشد ← یک پروژه برای اصلاح کشت در روستای (الف) و...

مراحل برنامه ریزی اقتصادی

مرحله اول – تعیین نوع مناسب برنامه

مرحله دوم – تدوین و ایجاد نظام برنامه ریزی

مرحله سوم – تعیین اهداف کیفی

مرحله چهارم – برنامه ریزی کلان

مرحله پنجم – برنامه ریزی بخشی

مرحله ششم – برنامه ریزی طرح

مرحله اول – تعیین نوع مناسب برنامه

عوامل دخیل بر انتخاب نوع برنامه :

الف – درجه توسعه اقتصادی (آمار اقتصادی ، مطالعات و

بررسیها ، ...)

ب – نظام ارزشی

Payam Noor University Ebook

PNUEb

جدول شماره یک

انواع برنامه		جامع						مردود	
		اشاره‌ای		مختلط		اخباری		مختلط	
عوامل اثر بر سر		۲۰۴	۲۰۵	۲۰۶	۲۰۷	۲۰۸	۲۰۹	۲۱۰	۲۱۱
انتخاب برنامه		-	-	-	-	-	-	-	-
شرکت فائز و ساسی		-	-	-	X	-	-	-	X
عوامل ارشدی		-	-	-	X	X	-	-	X
خریدها تقسیم نیرا: هرک		-	-	-	X	X	-	-	X
بلن		X	X	X	X	X	-	-	X
عوامل فن درجه ترسم		-	-	-	-	-	-	-	-
انتقاری		-	-	-	-	-	-	-	-
گروه‌های تلفظ:		-	-	-	-	-	-	-	-
تربیلته		-	-	-	-	-	-	-	X
معدله		-	-	-	X	X	X	X	-
تدریج لسته		-	-	-	-	-	-	-	X

در جدول فوق عدد در رقم مطرح تبست بلکه فقط مسئله سازگاری و با عدم سازگاری مطرح است.

Payam Noori University Ebook

PNUlib

معیار های مشخص در انتخاب نوع برنامه

۱ - مسئله عملی بودن برنامه

۲ - مشارکت مردم

۳ - تاثیر گذاری برنامه

مرحله دوم – تدوین و ایجاد نظام برنامه ریزی

هدف نظام برنامه ریزی تهیه برنامه است و دارای سازماندهی ، رویه های اجرائی و مقررات ویژه ای است .

برنامه مجموعه ای از تصمیمات است که تخصیص منابع را شکل می دهد . این تصمیمات سه دسته هستند :

۱ – ارزشی

۲ – فنی – طراحی

۳ – فنی

مرحله سوم – تعیین اهداف کیفی

توسط مقامات سیاست گزار کشور تعیین می شوند . در این مرحله عمده تصمیمات ارزشی مشخص می شوند .

اهداف کیفی به نوع برنامه ، ایدئولوژی جامعه و وضعیت موجود مربوط هستند .

اهداف کیفی :

- ۱ – افزایش بازدهی سرانه
- ۲ – استقلال اجتماعی – اقتصاد
- ۳ – حل و فصل مشکل جوانان

مرحله چهارم – برنامه ریزی کلان

برای تدوین برنامه کلان ده قدم برداشته می شود :

۱ – تبدیل اهداف کیفی به کمی

۲ – تعیین متغیرهای اساسی اولیه (در این مرحله متغیرهای مربوطه و میزان شاخصها محاسبه و ارقام آنها استخراج می شود .)

جدول شماره ۲ (به صورت مثال فرضی)

اهداف کیفی	شاخصهای اندازه گیری	وضع موجود شاخص در سال پایه	وضع شاخصها در سال پایانی برنامه
افزایش بازدهی سرانه	$\frac{\text{کل تولید}}{\text{کل شاغلین}}$	۲۰۰۰ ریال در روز	> 2000
استقلال اجتماعی -	$\frac{\text{تعداد آموزش فنی و حرفه‌ای کشور}}{\text{کل نیروی کار}}$	۲۵٪	$> 25\%$
اقتصادی	$\frac{\text{تولید داخلی سرمایه در داخل}}{\text{کل سرمایه گذاری در ماشین آلات}}$	۱۵٪	$> 15\%$
حل و فصل مشکلات	$\frac{\text{جوانان بیکار ۱۵ تا ۳۰ سال}}{\text{کل جمعیت فعال جوانان}}$	۳۰٪	$< 30\%$
جوانان	$\frac{\text{تعداد تشکیل خانواده جوانان}}{\text{تعداد کل نیاز تشکیل خانواده جوانان}}$	۵۰٪	$> 50\%$

Payam Noor University Ebook

ده قدم برای تدوین ...

۳ - تشخیص متغیرهای کلان بخشی مورد نیاز (مشخص کردن بخشهای برنامه ریزی و متغیرهای هر بخش)

۴ - تشخیص متغیرهایی به جهت بررسی سازگاری مدل (در نظر گرفتن متغیرهایی که به توسط آنها تعادلهای مرسوم در الگو نظیر تعادلهای مالی، ارزی ، ...، بیان شوند .)

ده قدم برای تدوین ...

۵ - دسته بندی متغیرهای بیرونی و درونی

متغیرهای تحمیل شده به اقتصاد

متغیرهای بیرونی

متغیرهای بیرونی سیاست‌گذاری

۶ - نوشتن معادلات برای متغیرهای درونی (نوشتن

معادلات الگو)

Payam Noor University Ebook

PNUEB

ده قدم برای ...

۷ - مشخص کردن متغیرهای تبعی

در این قدم وارد یک حلقه (Loop) می شویم و باید قدمهای ۵ و ۶ چندین بار تکرار شوند تا نهایتاً برابری تعداد معادلات و تعداد متغیرهای درونی حاصل گردد .
(آماده شدن دستگاه معادلات مدل جهت محاسبه)

ده قدم برای ...

۸ - تعیین سناریو (تعیین متغیرهای سیاست گذاری و مقادیر آنها)

ردیف	اهداف کیفی	شاخصهای اندازه گیری	وضع موجود شاخصها	مقادیر شاخصها در سناریوهای انتخابی		
				۱	۲	۳
۱	افزایش بازدهی سرانه	$\frac{\text{کل تولید}}{\text{کل شاخص}}$	۲۰۰۰ ریال در روز	۲۲۰۰ ریال در روز	۲۵۰۰ ریال در روز	۲۸۰۰ ریال در روز
۲	استقلال اجتماعی - اقتصادی	$\frac{\text{تولید کالای سرمایه در داخل}}{\text{کل سرمایه گذاری در ماشین آلات}}$	۲۵٪	۲۷٪	۳۰٪	۲۶٪
۳	حل و فصل مشکلات جوانان	$\frac{\text{تعداد تشکیلات خانوادگی جوانان}}{\text{تعداد کل نیاز تشکیل خانواده جوانان}}$	۳۰٪	۲۵٪	۲۹٪	۲۸٪
			۵۰٪	۵۲٪	۵۲٪	۵۳٪

ده قدم برای ...

۹ - استنتاج خط مشی

الف - کدام یک از خط مشی ها در جامعه امکان پذیر است .

ب - کدام یک از شاخص ها برای ما مهم تر است .

ده قدم برای ...

۱۰ - تعیین چارچوب کلان بخشی

ابتدا تقسیم اقتصاد به بخشهای مختلف (کشاورزی ، صنعت و معدن و...) براساس ویژگیهای اداری - سیاسی - اقتصادی - آماری - اطلاعاتی جامعه صورت می گیرد سپس در قالب و حیطه برنامه کلان برای تعیین چارچوب بخشهای اقتصادی تعیین شده ، میزان مشارکت هر بخش ، میزان سرمایه گذاری در هر بخش و ... مشخص می شود .

Payam Noor University Ebook

PNUEB

مرحله پنجم – برنامه ریزی بخشی

قدمهای برنامه ریزی بخشی :

۱ – هر بخش اقتصادی باید متن کلان را بخواند و برای خود یکسری اهداف کمی بدست آورد یعنی متغیرهای کلان بخشها را از برنامه کلان بگیرد .

۲ – تعیین زیر بخشهای هر بخش اقتصادی

Payam Noor University Ebook

PNUEB

قدمهای برنامه ریزی بخشی

۳ - ارتباط بین برنامه بخش و برنامه کلان

۴ - تهیه پیش نویس برنامه هر بخش اقتصادی

۵ - انجام اصلاحات

۶ - وجود چندین رفت و برگشت بین برنامه هر بخش اقتصادی و برنامه کلان

جدول شماره ۴ - پیش نویس برنامه بخش کشاورزی

پیشهادات برنامه کلان	جمع	زیربخشها					نیاز کالا
		سایر	...	دامداری ودامپروری	سایر غلات	گندم	
						تولید	} زینهاده
۲۰۰۰	۱۸۰۰	۵۰	۱۵۰	۵۰۰	۳۰۰	۸۰۰	
۲۰۰	۲۱۰	۳۵	۶۰	۶۰	۴۰	۲۵	
۴	۶	۱	۱	۳	۰/۷۵	۰/۲۵	
۱۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۲۵۰۰۰	۵۰۰۰	اشغال ایجاد شده
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮

* ارقام فرضی هستند.

مرحله ششم – برنامه ریزی طرح

قدم های برنامه ریزی طرح

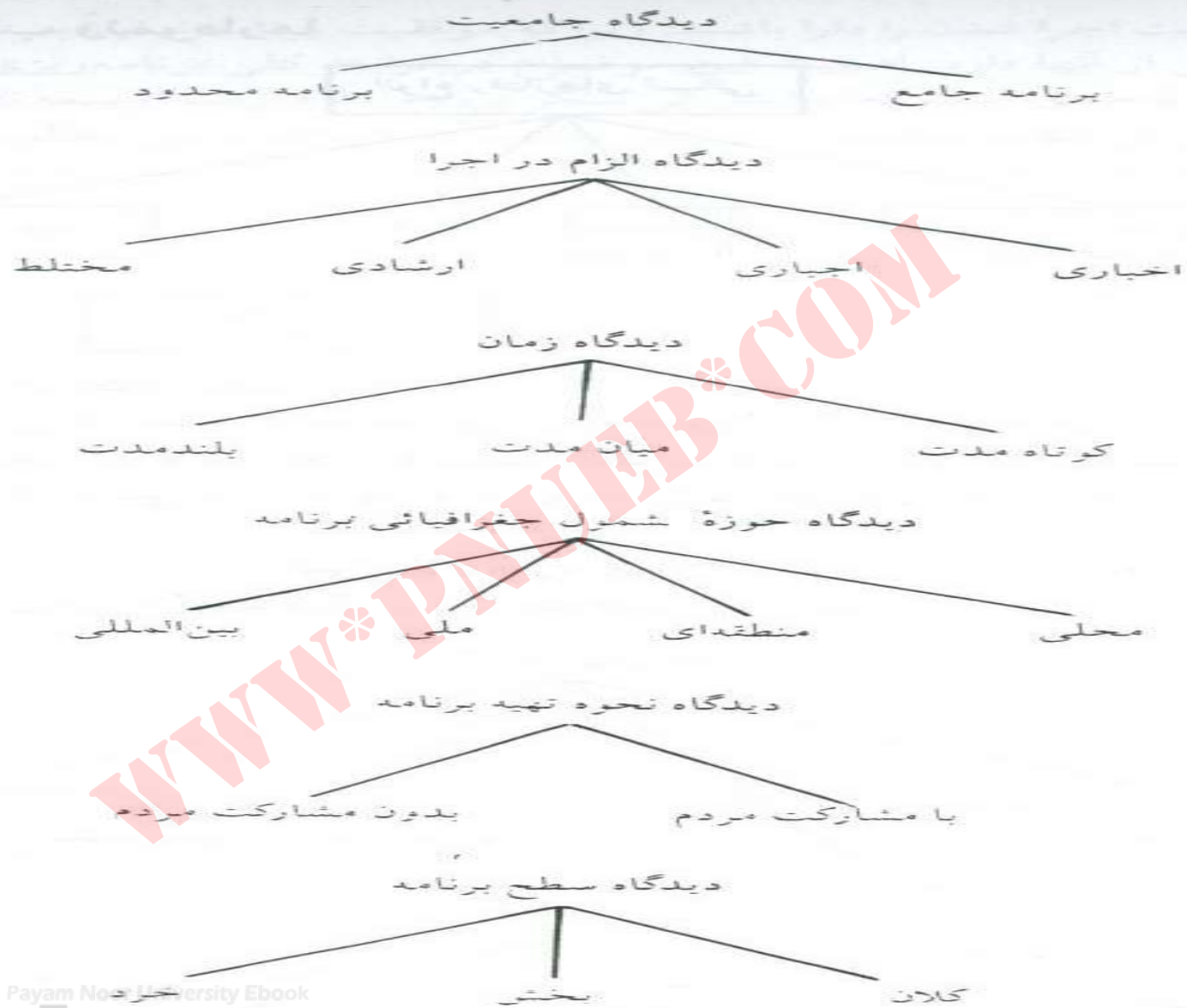
- ۱ – هر زیر بخش باید برنامه بخش مربوط به خود را مطالعه کند . خط مشی و اهداف بخش را دریابد و به نقش خود در بخش و سهم خود از منابع پی ببرد .
- ۲ – اقدام هر زیر بخش نسبت به اجرای نقش خود در جهت تامین اهداف بخش مربوطه

قدم های برنامه ریزی طرح

۳ - ممکن است پس از طراحی و ارزیابی پروژه ها دو حالت پیش آید :

الف - پروژه های طراحی شده مجموعاً هدف زیر بخش را تامین می کنند .

ب - پروژه های طراحی شده مجموعاً بیش از هدف زیربخش را فراهم می کنند و یا میزان امکانات و منابع مورد نیازشان ، بیش از میزان مقرر است .

Payam News University Ebook

PNUeb

مراحل برنامه‌ریزی

- مرحله ۱- تعیین نوع مناسب برنامه
 مرحله ۲- تدوین و ایجاد نظام برنامه‌ریزی
 مرحله ۳- تعیین اهداف کیفی

- مرحله ۴- برنامه‌ریزی کلان
 - تبدیل اهداف کیفی به کمی
 - تعیین متغیرهای اساسی اولیه - تشخیص متغیرهای کلان بخشی مورد نیاز
 - تشخیص متغیرهایی برای بررسی سازگاری مدل - دست‌بندی متغیرهای بیرونی و درونی
 - نوشتن معادلات متغیرهای درونی - مشخص کردن متغیرهای تبعی - تعیین سناریو
 - استنتاج خط مشی - تعیین چهارچوب کلان بخشی

- مرحله ۵- برنامه‌ریزی بخشی
 - تعیین متغیرهای کلان بخشها بوسیله خواندن متن برنامه کلان - تعیین زیربخشها
 - رفت و برگشت بین برنامه بخشها و کلان - تهیه پیش‌نویس برنامه بخشها - انجام اصلاحات
 - پس از رفت و برگشتهای مکرر تهیه برنامه هر بخش

- مرحله ۶- برنامه‌ریزی طرح
 - تعیین چهارچوب زیربخش از طریق بخش مربوطه
 - طراحی پروژههای مختلف به منظور تأمین نقش هر زیربخش در اهداف بخش
 - انتخاب از میان پروژههای طراحی و ارزیابی شده

والله وليُّ التوفيق

Payam Noor University Ebook

PNUeb

...کتابخانہ الکترونیک پیام نور....